

Meegaan in de beweging van de Heilige Geest

Beleidsnota over Oecumene

**voor de Generale Synode
van de Protestantse Kerk in Nederland**

Behandeld door:
H.Feenstra

Datum:
26 februari 2008

**Generale Synode
april 2008
MDO 08-02**

Deze nota is geschreven door twee stafmedewerkers van het Expertisecentrum:

Dr. H.G. Dane,
Ds. J. Franken.

Inhoud

	Inleiding	5
1	Maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen	7
1.1	Kerkvereniging	8
1.2	Individualisering	8
1.3	Belevingsaspect van geloven	9
1.4	Pinksterbeweging en evangelicalen	9
1.5	Migrantenkerken in Nederland	10
1.6	Maatschappelijke veranderingen in Nederland	10
1.7	Wereldwijde veranderingen	11
1.8	Democratisering van (kerkelijke) contacten	11
1.9	Samenvattend	12
2	Theologische uitgangspunten	13
2.1	Eenheid van de kerk en heil van de wereld.	13
2.2	Meegaan in de beweging van de Heilige Geest	14
2.3	Oecumene als leerproces	14
2.4	Wederkerigheid	15
2.5	Drie dimensies in de oecumene, een drieluik	15
2.6	Zichtbare eenheid van de kerken	16
3	Concrete beleidsterreinen	18
3.1	Oecumene op plaatselijk vlak	18
3.2	Landelijke oecumene	19
3.3	Kerkelijke contacten in Nederland	20
3.4	Herbezinning op de wereldwijde oecumenische netwerken	21
3.5	Relaties en partnerschap in de wereldwijde oecumene	23
3.6	Oecumene van de samenwerking	24
3.7	Bevoegdheid van predikanten.	25
4	Bijlagen	27
	Bijlage 1 Kerk – kerk relaties	27
	Bijlage 2 Notitie bevoegdheid predikanten	33
	Bijlage 3 Afstemming over de Oecumene	41
	Bijlage 4 Financiering van de oecumene	43
	Bijlage 5 Afkortingen	45

Inleiding

In haar vergadering van april 2007 besprak de synode de nota "Oecumene van A – Z" in aanwezigheid van een aantal oecumenische gasten. Het moderamen zegde daarna toe een beleidsnota aan de synode voor te leggen in het verlengde van de gevoerde gesprekken. Er is voor gekozen de nota "Oecumene van A-Z" niet te herschrijven, maar een nieuwe nota aan de synode voor te leggen, waarin naar het oordeel van het moderamen recht wordt gedaan aan de bezinning en de gesprekken tot nu toe. Bij het schrijven van deze nota is gebruik gemaakt van:

- * 'Oecumene van A – Z' (van Aduard tot Zimbabwe, van Zevenhuizen tot Australië), Gespreksnotitie Oecumene voor de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland;
- * 'De oecumenische beweging', een boek van dr. Leo J. Koffeman, uitgegeven bij het Boekencentrum;
- * 'Leren leven van de verwondering', het beleid van de Protestantse Kerk;
- * het Beleidsplan 2005-2008 van de Protestantse Kerk voor de Dienstenorganisatie

Maar deze nota kan los van deze stukken gelezen worden.

De opbouw van deze nota is als volgt.

1. Eerst wordt een schets gegeven van de ontwikkelingen in afgelopen decennia die herbezinning op oecumene noodzakelijk maken en die tevens het kader vormen voor beleidsontwikkeling.
2. Vervolgens worden enkele theologische uitgangspunten verwoord.
3. Na deze twee kaderstellende hoofdstukken volgt de behandeling van een aantal concrete beleidsterreinen. Achtereenvolgens:
 1. de oecumene op plaatselijk vlak,
 2. de oecumene in Nederland met bijzondere aandacht voor de Raad van Kerken
 3. kerkelijke contacten in Nederland en de verhouding tot de Rooms Katholieke Kerk
 4. de wereldwijde oecumene,
 5. de bestaande relaties en partnerschappen,
 6. samenwerking,
 7. bevoegdheid van predikanten.
4. Afgesloten wordt met een aantal bijlagen.

Dit is een beleidsnota op hoofdlijnen. De uitvoering en detaillering zijn de verantwoordelijkheid van het moderamen in samenspraak met bestuur, directie en de programmamanagers. Op diverse punten is nadere bezinning vereist, op andere punten is de verdere ontwikkeling afhankelijk van het gesprek met partners en kan niet meer dan een gewenste richting worden aangegeven.

1 Maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen

Bij oecumene denken veel mensen aan de oecumenische beweging van eind 19^e en 20^e eeuw, terwijl nieuwe ontwikkelingen een bijstelling van dat beeld noodzakelijk maken. Hieronder wordt een aantal van die ontwikkelingen genoemd. Maar eerst een schets van de oecumenische beweging in de 19^e en 20^e eeuw.

Bij de start van de oecumenische beweging in de 19^e eeuw spelen naast de internationale contacten en organisaties van jonge vrouwen en mannen en van christen-studenten verschillende zendingsbewegingen in Europa en Noord-Amerika een rol. Zij zoeken naar samenwerking om het evangelie wereldwijd te verkondigen. Binnenkort wordt de zendingsconferentie van Edinburgh in 1910 herdacht, die wel gezien wordt als het begin van de oecumenische beweging. Maar ook kerken zoeken elkaar. Sinds 1875 ontmoeten reformatorische kerken elkaar in wat later de WARC wordt. Dus ook binnen de geïnstitutionaliseerde kerken is er besef van de noodzaak tot samenwerking, uitmondend in de oprichting van de Wereldraad van Kerken. De oecumene heeft altijd dit dubbele karakter en de positieve wisselwerking van instituut en beweging behouden.

De verschrikkingen van de eerste en tweede Wereldoorlog hebben met name in Europa en Noord Amerika het besef gewekt onder christenen, dat zij een bijzondere verantwoordelijkheid hebben te vervullen bij het herstel van contacten die in de oorlogen verwoest zijn en bij het leveren van een bijdrage aan de wederopbouw. In dit klimaat ontstonden de Verenigde Naties, kwam de Europese Unie tot stand en werd ook de Wereldraad van Kerken opgericht. Ook kwam - in Nederland - een proces van ontzuiling op gang en werd op vele terreinen dwars door confessies heen door maatschappelijke organisaties samengewerkt en gefuseerd. Ondanks confessionele en politieke verschillen, die van meet af aan een rol hebben gespeeld en ook oorzaak zijn van verschillende wereldwijde oecumenische families, is dit besef van sociale en maatschappelijke verantwoordelijkheid een gemeenschappelijk kenmerk van de 20e eeuwse oecumenische inspanningen. En het is in dit licht dan ook niet verwonderlijk dat belangrijke thema's van de oecumenische beweging betrekking hebben op vragen van vrede en gerechtigheid, zoals de naweeën van het wereldwijde dekolonisatieproces, de apartheid, het armoedevraagstuk en ontwikkelingssamenwerking. Thema's die ook buiten de eigen kring de aandacht trekken. De westerse kerken voelen hiervoor een bijzondere verantwoordelijkheid gezien hun betrokkenheid 'for better and worse' bij de koloniale verhoudingen, die tot ver na WO II de internationale politiek domineren en die samenhangen met de geest van vernieuwing die vanaf de jaren zestig door Europa gaat. De oecumene in die jaren kan niet los gezien worden van de "grote verhalen" die hun stempel zetten op de maatschappelijke en theologische discussies.

De oecumenische beweging bestaat niet alleen uit gezamenlijke inzet voor vrede en gerechtigheid. Er is ook een diep besef van de noodzaak om het theologische gesprek met elkaar te voeren, onderlinge geloofsverschillen en verschillen over kerk- en ambtsopvattingen te benoemen en te onderzoeken op hun theologische, historische en sociale wortels. Oecumene heeft ook te maken met geloofsleer en traditie, omdat onbegrepen verschillen in het verleden al te vaak hebben geleid tot vooroordelen en schisma. Zeker in een multireligieuze en seculariserende wereld gaat het in de oecumene ook om de vraag naar het wezen van de christelijke identiteit.

Tenslotte, de vorm waarin deze oecumene zich manifesteert is voornamelijk die van de wisselwerking tussen de grote internationale assemblees en het landelijke en plaatselijke vlak. In de assemblees komen kerkleiders, wetenschappers en politici bijeen; zij bieden belangrijke impulsen voor het grondvlak. Zij vervullen een voorbeeldfunctie en brengen daarmee bij de achterban in veel gevallen een klimaatverandering tot stand, waarin openheid voor medechristenen in de eigen directe omgeving ontstaat. De breed gedeelde fundamentele theologische bezinning op oecumene is er oorzaak van dat veel plaatselijke predikanten de vrijheid voelen hun eigen gemeente voor te gaan in het leggen van contacten met zustergemeenten en met parochies. Het Conciliair Proces in de jaren 90 van de vorige eeuw is een goed voorbeeld van deze “klassieke” oecumene als wisselwerking tussen instituut en beweging enerzijds en tussen top en basis anderzijds.

Er zijn verschillende kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen die we in de volgende paragrafen schetsen en die een hernieuwde bezinning op de oecumene noodzakelijk maken.

1.1 Kerkvereniging

Hernieuwde bezinning op oecumene kan binnen de Protestantse Kerk in Nederland niet los gezien worden van de vereniging in 2004, waarin twee protestantse tradities, te weten de lutherse en de gereformeerde¹, in één kerk zijn samengekomen. Deze vereniging als vorm van zichtbare eenheid heeft veel inspanning gekost en kwam niet rimpelloos tot stand. Erkend werd dat er geen theologische belemmeringen zijn voor vereniging. Tegelijk bleken ook factoren van kerkordelijke, sociologische en culturele aard een belangrijke rol te spelen in het leven van kerken en mensen, ondanks geloofseenheid. De hereniging in 2004 blijkt niet het eindstation te zijn van een langdurig proces, maar een belangrijk tussenstation van verdergaand verstaan van de eigen protestantse identiteit in een kerk die zich tegelijk verbonden weet met de lutherse en de gereformeerde traditie. Deze ervaringen kleuren het denken over oecumene en de positie van de Protestantse Kerk in de oecumenische beweging. In Nederland heeft de komst van de Protestantse Kerk de kerkelijke kaart en dus ook de onderlinge relaties tussen kerken veranderd. De Protestantse Kerk zoekt binnen deze nieuwe verhoudingen naar vernieuwing van de contacten met aan de ene kant de “kleine” gereformeerde kerken en aan de andere kant de Remonstrantse Broederschap en de Doopsgezinde Sociëteit, in de wetenschap dat de kerkelijke ontwikkelingen ook deze kerken niet onberoerd hebben gelaten. Internationaal staan wij als Protestantse Kerk sinds de vereniging op een andere manier binnen onze “families” van WARC en LWF. Wij weten van de moeizame weg naar zichtbare eenheid en we weten van de vrucht van de inspanning. Wij weten dat de lutherse en de gereformeerde herkomst geen reden meer is voor kerkscheiding. Verschillen in theologie, kerkopvatting en cultuur kunnen overwonnen worden als de wil daartoe aanwezig is.

1.2 Individualisering

De voortschrijdende individualisering van mensen en groei van een netwerksamenleving heeft geleid tot een veel lossere binding met en vaak ook afkeer van instituties, instanties en formele organisatorische verbanden. Dit brede sociale verschijnsel, dat ook andere

¹ We onderscheiden in deze nota met de Kerkorde in de Protestantse Kerk de lutherse en de gereformeerde traditie van elkaar. Met ‘reformatorisch’ duiden we de bredere traditie aan waartoe bijvoorbeeld ook de methodisten, remonstranten, doopsgezinden, baptisten, pinksterbeweging en volgens sommige opvattingen ook de anglicanen zijn te rekenen.

maatschappelijke organisaties treft, heeft een dubbel effect op de traditionele oecumene. In de eerste plaats is de gelovige nauwelijks meer geïnteresseerd in wat de kerkleiding namens hem of haar doet. Voor de eigen stellingname is het niet meer van belang te weten welke contacten de kerkleiding wel of juist niet onderhoudt. Het instituut kerk is immers voor het eigen geloofsverstaan of voor de persoonlijke ethiek nauwelijks nog interessant, hoogstens voor zover het de plaatselijke gemeente betreft. In de tweede plaats is men ook niet werkelijk meer geïnteresseerd in de leerstellige positie die de eigen kerk inneemt in het oecumenische debat. Conclusie: zowel aard als inhoud van de 'traditionele' oecumenische contacten ontmoeten geen brede belangstelling meer op het grondvlak.

1.3 Belevingsaspect van geloven

Gebrek aan belangstelling voor een door de kerk vastgestelde geloofsleer wordt nog versterkt door de nadruk op het belevingsaspect van geloven in de huidige cultuur. Geloven is een individuele zaak geworden, waarbij men anderen zoekt voor saamhorigheid en het delen van rituelen en emoties. De geloofsleer is daarbij voor veel mensen van minder of geen belang. In het verlengde daarvan is men minder geïnteresseerd in kerklidmaatschap ('if any at all'), maar veel meer in de mogelijkheid om met anderen een gezamenlijke sfeer en een gedeeld gevoel te creëren. Dat geldt des te meer nog voor jongeren. EO jongerendagen en ook oecumenische bewegingen zoals die van Taizé en Iona blijken voor jongeren veel aantrekkelijker en inspirerender. De grote nadruk op spiritualiteit en op het gevoelsaspect van geloven betekent tegelijk ook een verminderde belangstelling voor geloofsvragen buiten de eigen belevingswereld. Geloven heeft betrekking op de zingevingsvragen in het eigen bestaan, gekoppeld aan de eigen biografische situatie. Met het oog daarop wordt een geloofsgemeenschap van gelijkgezinden gezocht. Zonder daarmee zich dogmatisch af te zetten tegen anderen, is er ook geen behoefte aan contacten buiten de eigen geloofskring. Deze blik naar binnen wordt vaak nog versterkt door de inspanning die het kost om de eigen gemeenschap goed te laten functioneren met het beperkte aantal mensen en de beperkte middelen die daarvoor beschikbaar zijn.

1.4 Pinksterbeweging en evangelicalen

De Evangelical Alliance werd opgericht in 1846 en de beweging van evangelische christenen verspreidde zich vanuit vooral Noord Amerika naar andere werelddelen. Er is een sterke nadruk op bijbelgetrouwheid en een persoonlijke ethiek. De Pinksterbeweging is in een aantal opzichten vergelijkbaar maar heeft andere wortels. Het belangrijkste verschil ligt hierin dat de Pinksterbeweging evenals de charismatische beweging uitgaat van de doop met de Heilige Geest. Haar oorsprong ligt in de 19e eeuw in Europa en Noord Amerika en de beweging kreeg officieel vorm na een aantal 'revivals' in het begin van de 20^e eeuw, in Wales in 1902 en in Noord Amerika in 1907. In Amerika heeft deze beweging een snelle groei doorgemaakt met een opmerkelijk sterke betrokkenheid van de zwarte gemeenschappen.

In de oecumenische discussie in de 20e eeuw zijn wel 'evangelicals' tegenover de 'ecumenicals' geplaatst en zijn de scheidslijnen vooral aan te wijzen rondom het al dan niet aandacht geven aan sociale en maatschappelijke vraagstukken en naar de mate van nadruk op de missionaire opdracht. Inmiddels is ook in de andere werelddelen sprake van

een 2e en 3e generatie in de Pinksterbeweging en evangelicalen en is de herkomst van de bewegingen minder belangrijk geworden dan de context waarin zij vorm krijgen. Dat heeft geleid tot een groeiende aandacht voor sociale en maatschappelijke vragen en in een aantal opzichten gaan zij hierin verder dan de 'ecumenicals', vermoedelijk voor een deel omdat zij persoonlijke en maatschappelijke ethiek veel sterker met elkaar verbinden. Een voorbeeld daarvan is de Micha-campagne.²

De scheidslijnen lopen niet meer rond de vraag of er wel of geen sprake kan zijn van een 'social gospel' maar veeleer rond de vraag welke sociale vraagstukken en welke ethische uitgangspunten centraal staan. Tegelijk is in de traditionele kerken ook de aandacht voor de missionaire opdracht opnieuw sterk in beeld gekomen.

Er is nog een andere opmerkelijke verschuiving die in elk geval voor Nederland opgaat. Die is dat de Pinksterbeweging en de evangelische beweging niet zozeer groeien door de aanwas van mensen die nog geen christen waren, maar vooral omdat christenen uit andere kerkgenootschappen zich hierdoor aangetrokken voelen. Niet eens zozeer door hun lidmaatschap te verruilen maar door participatie in de evangelische beweging te verbinden met het lidmaatschap van de kerken waarvan zij al lid zijn. Dit heeft ook een sterke invloed op geïnstitutionaliseerde kerken zoals de Protestantse Kerk.

1.5 Migrantenkerken in Nederland³

In Nederland zijn ruim 800.000 migranten christenen die, deels vanuit garages en sporthallen een geheel eigen stempel hebben gezet op het christendom in Nederland en de aanwezigheid van godsdienst in de samenleving kleur geven. De meeste van deze oude kerken (zoals de Molukse kerken en de Evangelische Broedergemeente) en nieuwe kerken (zoals de Acts Revival International Church en andere kerken van Afrikaanse origine) zijn verenigd in SKIN, Samen Kerk in Nederland. Zij zijn in hun veelkleurigheid van herkomst en confessie al een oecumenisch verband in zichzelf. Veel van deze kerken rekenen zich tot de evangelische beweging of de Pinksterkerken en hebben een sterk getuigende en missionaire vorm van kerk zijn. Zij confronteren de Protestantse Kerk met de mondiale economische tegenstellingen, met etnische en culturele verschillen en houden ons de spiegel van individualisering, secularisatie en post-modernisme voor, vanuit een persoonlijke relatie met Jezus Christus als hun Heer en Verlosser.

1.6 Maatschappelijke veranderingen in Nederland

Het politieke en godsdienstige klimaat in Nederland is sinds de jaren 70 van de vorige eeuw ingrijpend gewijzigd. De "grote verhalen" hebben afgedaan. Er bestaat geen breed gedragen drang tot vernieuwing meer, die zo kenmerkend is geweest voor de oecumenische beweging. De Protestantse Kerk (cq haar voorgangers) is haar centrale positie in de samenleving kwijt en speelt nog maar een bescheiden rol. De invloed die zij had op staat en maatschappij is zij goeddeels kwijt. Zij heeft aan den lijve moeten ervaren hoe de godsdienst zelf nagenoeg verdween uit het publieke debat en een pure privézaak werd. Toen dat proces in de loop van de jaren 90 voltooid leek, ontstond een hernieuwde belangstelling voor godsdienst in de samenleving, niet in de laatste plaats door de komst

² Deze wereldwijde campagne roept christenen op om hun verantwoordelijkheid te nemen voor de bestrijding van armoede en onrecht in de wereld. Het zijn vooral de organisaties en kerken met een evangelisch karakter die deelnemen. Kerk in Actie heeft meegewerkt aan de ontwikkeling van de Micha-cursus over diaconaat.

³ De synode van de Protestantse Kerk sprak in 2001 over de migrantenkerken naar aanleiding van de beleidsnota 'Geboren in Sion'.

van de Islam. De brede en hernieuwde belangstelling voor godsdienst betekent echter voor veel Nederlanders geen hernieuwde belangstelling voor kerken. Mensen zoeken niet vanzelfsprekend de traditionele kerkelijke instituties om hun godsdienst vorm te geven. Tegelijkertijd zien we dat rond maatschappelijke vragen zoals de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning coalities van kerken op lokaal niveau tot stand komen die breder zijn dan welke bestaande oecumene ook.

1.7 Wereldwijde veranderingen

Sinds de jaren 70 van de vorige eeuw zijn de wereldwijde economische en religieuze machtsverhoudingen ingrijpend veranderd. Verschuivingen die ook binnen de oecumene vaak moeizaam en pijnlijk verliepen. De westerse kerken moesten loskomen van hun positie als zendingskerken en moederkerken en moesten aanvaarden dat zij werkelijk partnerkerken werden. Bedoeld of niet vormden de westerse kerken voordien de "geestelijke macht" binnen de oecumene. Die machtspositie moest erkend en losgelaten worden, en dat was moeilijk. Feit is, dat het zwaartepunt van het christendom naar aantallen christenen in de afgelopen eeuw is verschoven van Europa en Noord Amerika naar de andere continenten. De westerse theologie, die lange tijd leidend was in de wereldeoecumene, heeft een stap terug moeten doen, om ruimte te maken voor de sterk opgekomen pinksterbeweging wereldwijd. Daarbij hebben andere wereldgodsdiensten, met name de islam, sterk aan betekenis gewonnen. Voor de christelijke gemeenschappen wereldwijd is de tijd van neo- of postkoloniale verhoudingen definitief voorbij, al dringt dat besef nog niet altijd voldoende door. Oecumenische contacten zijn nu gebaseerd op gelijkheid.

In de wereldeconomie dienden zich nieuwe grootmachten aan, zoals India, China, Rusland en Brazilië. De vanzelfsprekende suprematie van de USA en West-Europa is ten einde. Europa moet opnieuw ontworpen worden na de val van de Sovjet Unie en haar vazalstaten. De snelle uitbreiding van de Europese Unie maakt een nieuwe oriëntatie op het eigen continent noodzakelijk. Ook de voortgaande globalisering heeft geleid tot een versterkte behoefte aan bezinning op eigen identiteit en de profilering daarvan, wat blijkt uit de hernieuwde belangstelling voor nationale en regionale identiteiten en de bezinning op de eigen godsdienstige traditie.

1.8 Democratisering van (kerkelijke) contacten

Een heel ander aspect is de techniek. Tot ver in de 20e eeuw was het vliegtuig de enige (dure) mogelijkheid om mensen wereldwijd met elkaar in contact te brengen. Met de komst van het internet en de e-mail is het mogelijk met iedereen wereldwijd op elk moment contact te leggen. Vooral jongeren zijn op het internet actief. Gekoppeld aan een brede toegankelijkheid van het vliegverkeer heeft dat ook geleid tot een democratisering van contacten. Contacten hoeven niet meer te verlopen via officiële instanties en instituties en ontstaan vaak door persoonlijke ontmoetingen en banden van mensen die in het kader van studie, werk of anderszins buitenslands zijn. Niet altijd leiden dergelijke contacten tot een verbinding met het werk van de instituten. Binnen Europa bestaan nog veel bilaterale kerkelijke contacten, begonnen in de jaren van de koude oorlog, tussen gemeenten van de Protestantse Kerk en gemeenten in landen van Oost Europa. Ook met kerkelijke gemeenten buiten Europa ontstaan steeds vaker bilaterale kerkelijke contacten die ondersteund (kunnen) worden in het programma Interactief van Kerk in Actie.

1.9 Samenvattend

Met het oog op het vervolg van de nota en bij wijze van samenvatting wordt een aantal punten uit bovenstaande schets gelicht.

- * De vereniging van de drie Samen-op-Weg-kerken in 2004 is een belangrijk en verheugend feit in de geschiedenis van de oecumene. De Protestantse Kerk in Nederland heeft door haar wijze van ontstaan een bijzondere positie in de oecumene, met name in de relatie tussen de gereformeerde en lutherse tradities en de organisaties van WARC/REC en LWF.
- * De hernieuwde belangstelling voor godsdienst in onze samenleving heeft geleid tot een open interesse voor en een vrije toegang tot uiteenlopende godsdienstige tradities. Anderzijds is er weinig belangstelling voor geïnstitutionaliseerde godsdienst. Beide ontwikkelingen betekenen een ingrijpende wijziging van het oecumenisch klimaat in onze kerk.
- * In de geschiedenis van de oecumene hebben jongeren altijd een belangrijke rol gespeeld. De hernieuwde belangstelling onder jongeren voor geloven en hun wereldwijde oriëntatie via internet en reizen maken hen ook nu tot belangrijke medespelers in de oecumenische beweging
- * De machtsverschuivingen in de wereld en de veranderingen in Europa, met name sinds de val van de socialistische staten en de toegenomen betekenis van de islam, maken een heroriëntatie op de rol van kerken en godsdiensten in Europa wenselijk en noodzakelijk.
- * De voortgaande globalisering en het wegvallen van grenzen tussen mensen versterken de behoefte en de noodzaak van bezinning op de eigen traditie, niet met het oog op isolement, maar met het oog op plaatsbepaling en oriëntatie.
- * Mede onder invloed van de sterke groei van de pinksterbeweging en evangelicale stroming binnen de wereldwijde christenheid is herbezinning op de grondslagen van de oecumene en de verbinding daarvan met de missionaire opdracht van de kerk wenselijk.

2 Theologische uitgangspunten

Gezien deze ontwikkelingen en veranderingen is er dus alle reden om opnieuw en met het oog op de toekomst het gesprek binnen de kerk aan te gaan over de oecumene. We beginnen dat gesprek vanuit de theologie. We schetsen een aantal theologische uitgangspunten, die leidraad kunnen zijn bij de verdere bezinning en houvast kunnen bieden voor beleid. De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt:

- 2.1 We beginnen bij de dubbele inzet die sinds het begin van de oecumenische beweging het denken heeft bepaald, namelijk het welzijn van de wereld en de eenheid van de christenheid.
- 2.2 Daarna wordt ingegaan op de twee theologische invalshoeken die hun stempel hebben gezet op het denken over oecumene, namelijk de oecumene als het werk van de Heilige Geest en de oecumene als gestalte van het lichaam van Christus.
- 2.3 Dan komt de betekenis van de concrete oecumene voor kerk, gemeente en theologie aan de orde, oecumene als leerproces en de lange adem die dat vraagt.
- 2.4 Vervolgens het aspect van wederkerigheid in de oecumene.
- 2.5 In deze paragraaf iets over de drie noodzakelijke dimensies van oecumene
- 2.6 Tenslotte over de zichtbare eenheid van kerken.

2.1 Eenheid van de kerk en heil van de wereld.

In het begin van de oecumenische beweging wordt een organisatie opgericht voor de samenwerking op het terrein van maatschappelijke vragen (Council for Life and Work). Tegelijk ontstaat er een beweging die gericht is op de eenheid van geloof en kerk, spiritualiteit en liturgie (Council for Faith and Order). Met deze twee organisaties bij het begin van de oecumenische beweging wordt duidelijk dat enerzijds binnen de christenheid het besef leeft van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de wereld. Anderzijds is er het besef dat deze gezamenlijke verantwoordelijkheid in en voor de wereld ook naar binnen toe, voor de kerken zelf gevolgen heeft. Oecumene is de vraag naar (zichtbare) eenheid van de kerken in het besef van gebrokenheid van het lichaam van Christus en in het verlangen naar de mogelijkheid van gezamenlijk vieren en beleven van het geloof. Tegelijkertijd kan de oecumene niet om de 'oikoumene' (letterlijk: 'heel de bewoonde wereld') heen. Wij kunnen ons immers niet neerleggen bij verdeeldheid, uitsluiting en conflicten en het uitblijven van vrede, gerechtigheid en heil van de schepping.

Uitgangspunt voor oecumene blijft daarom de gerichtheid op deze beide aspecten: de eenheid van de kerk en het heil van de wereld, zonder dat het ene het instrument is voor het andere. Het gaat in de oecumene om de roeping van de kerk als gestalte van het lichaam van Christus⁴ in de wereld die zichtbaar wordt in de samenwerking op het terrein van diaconale en missionaire vragen en om het werken aan (zichtbare) eenheid van de kerken. De oecumenische beweging is een zoektocht naar eenheid en gemeenschap en samenwerking.⁵ In deze nota gaat het vooral om de eenheid en gemeenschap. De vormgeving van de oecumene in de samenwerking op het terrein van diaconale en

⁴ I Korinthe 12 beschrijft de eenheid van 'Het lichaam van Christus': 'door één Geest zijn wij allen tot één lichaam gedoopt'.

⁵ De Kerkorde noemt in XVI deze drie elementen: eenheid, gemeenschap en samenwerking.

missionaire vragen en de betekenis daarvan voor de vragen naar eenheid en gemeenschap komen in andere beleidsnota's aan de orde.⁶

2.2 Meegaan in de beweging van de Heilige Geest

Wij geloven dat God zich in de wereld kenbaar heeft gemaakt in Jezus Christus. De kerk, die bestaat in en uit de gemeenten, is krachtens het werk van de Heilige Geest gestalte van het levende lichaam van Christus in de wereld. Daarnaast trekt God ook buiten de kerk sporen in de wereld door het werk van de Heilige Geest. Dat zijn twee bewegingen uit één oorsprong die niet samenvallen en die niet zonder elkaar kunnen bestaan. Beide bewegingen worden in de zoektocht naar eenheid en gemeenschap op elkaar betrokken. Het is de opdracht van de kerk als gestalte van het lichaam van Christus om zich te laten meenemen in de beweging van de Geest en Christus in de wereld na te volgen en zo te representeren. Anderzijds moet de kerk oog hebben voor het werk van de Geest in de wereld, buiten de kerk, om steeds weer te horen wat van buiten de kerk de Geest tot de kerken zegt en zo ook Christus steeds op een nieuwe wijze te leren kennen. De beweging van de Geest kan niet geclaimd worden door de kerk en oecumene als beweging van de Geest valt niet samen met de kerk en de kerkelijke instituties. Openheid voor wat buiten de kerk gebeurt is noodzakelijk, niet alleen uit het oogpunt van 'marketing' maar ook omdat het vernieuwende impulsen geeft aan kerk en geloof. "Onderzoek altijd of een Geest van God komt.." (1Joh. 4:1 - NBV). De dialoog met andere religies en levensbeschouwingen kan vanuit dit perspectief worden gevoerd, in het geloof dat de Heilige Geest werkzaam is in de wijze waarop mensen wereldwijd zoeken naar heelheid en de zingeving van hun bestaan. Het geloof in de werking van de Heilige Geest in de vele verschillende culturen en contexten wereldwijd betekent voor de kerk de erkenning van mogelijk geheel nieuwe en vreemde invalshoeken voor gemeenschap en eenheid. De in de kerken verlangde, beleefde en beleden gemeenschap en eenheid worden door het geloof in het werk van de Heilige Geest steeds onder spanning gezet. En ook de voor de kerk vertrouwde gestalten van geloof en de daarmee verbonden instituties worden door het geloof in het werk van de Geest onder spanning gezet, opengebroke en vernieuwd.⁷ Oecumene beoefenen is dan ook steeds: 'leren leven van verwondering'.

2.3 Oecumene als leerproces

Met de dubbele inzet (zie 2.1), namelijk de eenheid van de kerk en het heil van de wereld zouden we direct aan de slag willen met oecumenische programma's en projecten. Maar in plaats van daadkracht past bescheidenheid. Oecumene is geen éénrichtingverkeer, waarin wij een vaststaande boodschap met concrete doelen hebben. Wij bepalen niet buiten onze partners om wat heilzaam is en welke weg naar eenheid gegaan wordt. Andere kerken hebben andere doelstellingen en opvattingen. In een andere culturen en vanuit andere geschiedenissen ontstaan andere interpretaties van het evangelie en de

⁶ In de oecumene is juist de samenhang van deze drie invalshoeken van groot belang gebleken. Het is daarom belangrijk dat in het beleid op het terrein van missionaire en diaconale vragen expliciet de oecumenische dimensie wordt benoemd en doordacht.

⁷ Zo beschrijft de LWF in zijn nota: 'Mission in Context', 2004, de kerk als 'oikoumene-community' die in dialoog is en samenwerkt met mensen van andere religies en overtuigingen die eveneens de wereld hun 'oikos' noemen. In deze dialoog en samenwerking is de kerk bereid de waarheidsclaim van de ander serieus te nemen en de eigen opvattingen te veranderen. Voor de kerk is deze gezamenlijke zoektocht naar de waarheid 'a trustful venture into the unknown'.

traditie. Voor onze partnerkerken zijn daarom vaak andere doelstellingen en programma's belangrijk dan voor ons.

Oecumene laat zich daarom beschrijven als een leerproces.⁸ Ontmoeting in de oecumene betekent een voortdurend proces van herijking en herdefinitie van het eigen christelijk geloof. Oecumene betekent dat wij openstaan voor nieuwe ervaringen en nieuwe interpretaties van de Traditie en van onze eigen tradities. Dat geldt ook voor de gereformeerde en lutherse belijdende tradities, die zijn verenigd in de Protestantse Kerk. Voor dit leerproces zijn gezamenlijke projecten zoals het intercultureel bijbel lezen en persoonlijke ontmoetingen in het kader van onder meer diaconale en missionaire programma's inspirerend en van groot belang.

2.4 Wederkerigheid

Oecumene als leerproces is het directe gevolg van de erkenning dat oecumene gebaseerd is op wederkerige relaties met partnerkerken. Dat betekent wederzijdse uitwisseling en beïnvloeding van opvattingen, visies en analyses⁹ en wederkerige uitwisseling van materiële zaken en personeel. Wederkerigheid betekent dialoog, de bereidheid om te luisteren en de eigen opvattingen en praktijken ter discussie te stellen en te veranderen. Iedere partner geeft in en vanuit de eigen context vorm aan de zoektocht naar eenheid en gemeenschap. Wederkerigheid zit hem in gelijkwaardigheid en wederzijdse afhankelijkheid, terwijl zeker vanuit de oecumenische geschiedenis in een aantal opzichten sprake is van een asymmetrische verhouding waarin macht een rol speelt. In een relatie waar machtsposities worden onderkend en besproken, leren alle betrokkenen op een nieuwe en verrijkende wijze met elkaar te spreken over de eenheid in Christus.

Ten gevolge van de globalisering zijn contexten van de oecumenische partners meer en meer verweven, wat enerzijds de betrokkenheid op elkaar vergemakkelijkt, anderzijds mogelijk de spanning versterkt die voortkomt uit wereldwijde belangentegenstellingen. De pijnlijke geschiedenis van het kolonialisme en van de economische wanverhoudingen in de wereld klinken door in de ontmoetingen. De verwevenheid krijgt vorm en inhoud in de oecumenische relaties en in samenwerkingsprojecten, bilateraal zowel als multilateraal en waar mogelijk in de vorm van driehoeks- of vierhoeksrelaties door meerdere continenten heen. Samenwerking zal altijd kunnen leiden tot misverstanden en spanningen, maar dat verandert niets aan het beginsel van wederkerigheid, dat leidend dient te zijn in de oecumene.

2.5 Drie dimensies in de oecumene, een drieluik

L.J. Koffeman¹⁰ onderscheidt in zijn beschrijving van de oecumene tussen de theologische, kerkelijke en spirituele dimensies van de oecumene en geeft daarbij aan dat een ééndimensionale oecumene onmogelijk is. In het beleid dienen alle dimensies aan de orde te komen en met elkaar verbonden te zijn en deze dimensies dienen ook zichtbaar te zijn in het beleid op het terrein van missionaire en diaconale vragen.

- a. De theologische dimensie heeft vooral betrekking op de genoemde herijking en herdefiniëring van christelijk geloof in de ontmoeting met elkaar. Voor deze

⁸ Bert Hoedemaker, Anton Houtepen en Theo Witvliet - Oecumene als leerproces. Zoetermeer 1993, p. 265.

⁹ Vergelijk Kerkorde artikel X-5 over wederkerigheid waar het 'inzichten en ervaringen' betreft.

¹⁰ L.J.Koffeman: De oecumenische beweging. Uitg. Kok, 2005.

dimensie van oecumene ligt de eerste verantwoordelijkheid bij de theologie, die niet kerkelijk gebonden is maar wel aan de kerken gerelateerd dient te zijn. Zowel voor de kerk als voor de theologie ligt er de uitdaging de band tussen kerk en theologie te onderhouden, opdat het leerproces dat oecumene heet geen academische aangelegenheid wordt of oecumene binnen de kerk gereduceerd wordt tot de "oecumene van het hart".

- b. In de kerkelijke dimensie gaat het om het creëren van ruimte voor theologische doordenking, om de zoektocht naar zichtbare eenheid in de vorm van onder meer associaties en de wederzijdse erkenning van doop, avondmaal en ambt. Dit gesprek spitst zich nu toe op het gesprek over kerk-zijn, en op de herschikking van de organisatie en vormgeving van de interkerkelijke oecumene. Omdat er in deze tijd minder belangstelling bestaat voor het institutionele aspect van godsdienst is het van belang om deze dimensie van oecumene bijzondere aandacht te geven. Waar deze dimensie wordt vergeten, wordt miskend dat de kerk en daarmee de verkondiging van het evangelie in de wereld structuren nodig heeft en dat eenheid ook een zaak van organisatie is.
- c. De spirituele dimensie ligt vooral op het niveau van de persoonlijke beleving en het engagement in geloof, hoop en liefde. Hier liggen vragen over de verhouding van individuele spiritualiteit en gemeenschappelijke viering en over onze verhouding tot de nieuwe religiositeit waarvoor met name de evangelische- en pinksterbeweging gevoeliger lijken te zijn. Deze dimensie van oecumene heeft de wind in de zeilen, omdat veel mensen weer een open instelling hebben voor godsdienst en zich vrijelijk en breed oriënteren in hun spirituele zoektochten. Daar staat tegenover dat mensen ook behoefte hebben aan versterking van de eigen identiteit. Dit kan leiden tot een afscherming van andere geloofsbelevingen dan de eigen, tot het zich terugtrekken in een groep van gelijkgezinden. Ook deze dimensie is dus niet vanzelfsprekend binnen de oecumene. Onze eigen reformatorische traditie - die breder is dan de lutherse en gereformeerde- heeft afgelopen jaren een herwaardering doorgemaakt van de spirituele dimensie, onder meer in de recente vriendschappelijke betrekking met de Pinksterbeweging in Nederland.

Het zal een uitdaging zijn in de komende jaren een goede balans te vinden tussen de drie dimensies van oecumene, zowel binnen de eigen kerk als in de oecumene.

2.6 Zichtbare eenheid van de kerken

In de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw ging een belangrijke theologische en kerkelijke discussie in de oecumene over doop, eucharistie en ambt. De inzet van deze discussie was het streven naar overeenstemming op deze punten. Over de doop lukte het gedeeltelijk overeenstemming te bereiken. Maar rond ambt en eucharistie bleek dat veel lastiger. In de voortgaande discussie verschoof daarom op grond van deze ervaringen het accent van het begrip 'eenheid' naar de invulling van eenheid als 'gemeenschap' (koinonia). Gemeenschap laat zich beter verbinden met verscheidenheid en het erkennen van pluriformiteit of zelfs pluraliteit dan 'eenheid'. In de Lutherse en gereformeerde kerken wordt in die lijn in de Leuenberger Konkordie gesproken van 'eenheid in verzoende verscheidenheid'.

De eigen confessionele identiteit wordt in deze benadering van oecumene niet opgegeven, maar ingebracht als een aspect van een omvattender gemeenschap. In dit

verband wordt gesproken van gelaagde of gefaseerde kerkelijke gemeenschap, waarbij het concrete perspectief principiële open wordt gehouden. Deze benadering kan ook leidraad zijn bij het gesprek met de Rooms Katholieke Kerk. De vraag is dan hoe het principe van 'eenheid in verzoende verscheidenheid' zich verhoudt tot het denken over 'communio' in de RKK. Kan het denken in termen van gelaagde of gefaseerde kerkelijke gemeenschap ook een rol spelen in dat gesprek? De moeilijkheid in het gesprek is dat voor de RKK het perspectief op de 'eenheid van de kerk' al vast lijkt te staan en er geen open discussie mogelijk is over de invulling van 'volledige gemeenschap' en de condities die daarvoor nodig zijn. Dat neemt niet weg dat twee jaar geleden binnen de Raad van Kerken bewust gekozen is voor een gesprek over het ambt, vanuit het besef dat voortgaande oecumene niet blijvend de lastige gespreksonderwerpen kan mijden. En vanuit het inzicht dat ook binnen de kerken afzonderlijk het ambt een verwaarloosd punt van bezinning is, tot schade van de oecumene. Te wensen is dat de Raad van Kerken de bezinning op het ambt voortzet.

Zichtbare eenheid krijgt ook gestalte in het 'oecumenisch handvest' uit 2001 van de Europese kerkenconferentie en de Europese bisschoppenconferentie. Deze Charta Oecumenica is voor de kerken in Europa en in Nederland een blijvende inspiratiebron voor de oecumene en de kerkelijke besluitvorming.

3 Concrete beleidsterreinen

Voor de verdere beleidsbepaling gelden de volgende theologische uitgangspunten:

1. Oecumene zoekt de zichtbare eenheid van kerken en het heil van de wereld.
2. De kerk als gestalte van het lichaam van Christus belijdt de werking van Gods Geest binnen en buiten de kerk.
3. Oecumene staat in het spanningsveld van de verhouding tussen instituut en beweging.
4. Oecumene is een leerproces.
5. Oecumene is wederkerigheid.
6. Oecumene wordt gekenmerkt door drie dimensies, te weten: theologie, kerk en spiritualiteit.

Oecumene behoort daarmee tot de kern van het kerk-zijn. Vanuit deze uitgangspunten wordt hieronder gesproken over een aantal concrete beleidsterreinen van oecumene, te weten:

1. de oecumene op plaatselijk vlak,
2. de oecumene van de kerk in eigen land,
3. één-op-één contacten met andere kerken en de verhouding daarbinnen met de Rooms Katholieke Kerk,
4. de internationale oecumene,
5. de partnerrelaties binnen de wereldwijde oecumene,
6. de samenwerkingsrelaties,
7. de bevoegdheid van predikanten van andere kerken.

3.1 Oecumene op plaatselijk vlak

Zoals in hoofdstuk 2 uiteengezet is er plaatselijk sprake van een grote openheid naar andere geloofsgemeenschappen. Anderzijds is er minder belangstelling voor de kerkelijke en theologische dimensie van de oecumene. Voor de actieve beleving van oecumene onder kerkleden liggen er daarom kansen en bedreigingen.

De plaatselijke gemeente heeft onder leiding van de eigen kerkenraad een belangrijke verantwoordelijkheid om inhoud en vorm van het eigen oecumenische beleid vast te stellen. Inhoudelijk uitgangspunt daarbij is de tekst van de kerkorde, in het bijzonder art. 1.1. Daarmee is gezegd dat van elke gemeente gevraagd mag worden het besef levend te houden deel uit te maken van de Protestantse Kerk. Gemeenten bestaan niet op zichzelf maar zijn onderdeel van de éne Protestantse Kerk. En direct in het verlengde daarvan zijn zij daarom onderdeel van de katholieke kerk van alle tijden en plaatsen. Immers, de Protestantse Kerk belijdt dat zij zichzelf niet kan verstaan buiten het verband van de traditie en de wereldwijde christenheid. Zo kan de oecumene van de hartelijke contacten tussen geloofsgenoten in de persoonlijke sfeer in de plaatselijke gemeente verbonden worden met het kerk-zijn als gemeenschap van leren, vieren en dienen. Een gemeenschap die zich verbindt met de uiteinden der aarde en de rafelrand van de samenleving. Dan gaat het over de herijking en herdefinitie van de inhoud van het geloof, over Schriftverstaan, de opvattingen over kerk en ambt en over de gemeenschappelijke roeping in de wereld. Daarbij is het de vrijheid en ook de uitdaging van elke gemeente om deze agenda vorm te geven samen met andere plaatselijke kerken, maatschappelijke

organisaties en ook met andere religies en levensbeschouwingen in de eigen woonplaats. En waar dat mogelijk is met kerken over de landsgrenzen heen. Ook voor de plaatselijke gemeenten is daarbij de veranderde context, zoals in hoofdstuk 1 geschetst, een gegeven en ligt het voor de hand de bestaande oecumenische contacten in dit licht te bezien. Zeker ook voor wat betreft de aanwezigheid van migrantenkerken, de Pinksterbeweging of de evangelicalen in de eigen omgeving.

Dit proces kan gestimuleerd en ondersteund worden door de (plaatselijke) Raad van Kerken, door de gemeenteadvisers en met de modulaire uitvoeringsorganisaties. De klassieke vergadering kan een rol spelen wanneer gemeenten elkaar in de klassis informeren en bevragen op hun ervaringen en de invulling van hun oecumenebeleid. Op deze wijze kan ook bevorderd worden, dat wat plaatselijk aan oecumenische initiatieven wordt ontplooid van invloed is op de opstelling van de landelijke kerk in haar oecumenische contacten. Het streven dient er op gericht te zijn dat de oecumenische agenda van de kerk mede bepaald wordt door de agenda die op plaatselijk vlak ontwikkeld wordt in de contacten met zusterkerken, andere christelijke groeperingen, maatschappelijke organisaties en andere godsdiensten.

3.2 Landelijke oecumene

Voor de Protestantse Kerk in Nederland blijft de Raad van Kerken het eerste landelijke oecumenische platform. De Raad van Kerken is als gemeenschap van 17 christelijke kerken een belangrijk orgaan in Nederland waar het gaat om de zichtbaarheid van de oecumene. De Raad stelde in 2007 een beleidsplan vast voor de periode 2007-2011 waarin wordt aangesloten bij de aanbevelingen van het Charta Oecumenica. De oecumenische dialoog en de dienst aan de samenleving of anders gezegd: verbindend geloof en gemeenschappelijk handelen zijn daarin de kernpunten. Interreligieuze dialoog en missionaire presentie hebben daarin een plaats. De Raad werkt met beraadgroepen en projectgroepen waarin de Protestantse Kerk participeert. Voor de bredere oecumenische dialoog organiseert de Raad een jaarlijks beraad met andere kerken en kerkgemeenschappen of koepels van gemeenschappen.

De Protestantse Kerk blijft het werk van de Raad van Kerken van harte ondersteunen en zal zich inzetten voor:

- * een gezamenlijke agenda op de drie dimensies van spiritualiteit, kerk en theologie;
- * een gezamenlijke agenda op het terrein van de roeping in de wereld;
- * de mogelijkheid om contacten met de plaatselijke én de wereldoecumene via de Raad te organiseren;
- * een bureau dat leiding kan geven aan deze processen.

Binnen de Raad worden afspraken gemaakt over wie de primaire verantwoordelijkheid in de uitvoering op zich neemt voor onderdelen van de agenda en over de wijze waarop.

Tevens zal door de Protestantse Kerk in de Raad van Kerken gepleit worden voor het bijeenroepen van alle christelijke kerken en groeperingen in Nederland naar analogie van het Global Christian Forum (zie hierover onder 3.4). Dit kan door de geregelde bijeenkomsten die onder de titel 'Beraad van Kerken' worden gehouden in die richting om te vormen en te verbreden en versterken.

3.3 Kerkelijke contacten in Nederland

Naast haar participatie in de Raad van Kerken ontwikkelt de Protestantse Kerk bilaterale relaties met andere kerken waaronder in het bijzonder met andere kerken in de gereformeerde gezindte, de migrantenkerken, de Rooms Katholieke Kerk en ook de Pinksterkerken en Evangelische Alliantie. Deze verschillende oecumenische netwerken kunnen vorm krijgen in de samenwerking op diaconaal en missionair terrein, in associatieovereenkomsten, in de dooperkenning, het verlenen van de bevoegdheden aan predikanten/voorgangers van andere kerken om voor te gaan in kerkdiensten en de sacramenten te bedienen en eucharistische gastvrijheid. Voor mogen gaan in kerkdiensten houdt ook in de kerkelijke bevestiging en inzegening van een huwelijk. Met name is het van belang om te werken aan oplossingen voor de pijnpunten rond doop en huwelijk in interkerkelijke en interreligieuze relaties. Deze vragen kunnen aan de Raad van Kerken worden voorgelegd met het verzoek het punt op de agenda van het Beraad van Kerken te zetten.

De vereniging van de drie Samen-op-Weg-kerken in 2004 is een belangrijk en verheugend feit in de geschiedenis van de oecumene. De Protestantse Kerk in Nederland heeft door haar wijze van ontstaan een bijzondere positie in de oecumene, met name in de relatie tussen de gereformeerde en lutherse tradities en de organisaties van WARC/REC en LWF.

De Protestantse Kerk in Nederland voelt als grootste protestantse kerk een bijzondere verantwoordelijkheid in het gesprek met de gereformeerde gezindten binnen de zogeheten “kleine oecumene”, alsmede met de andere zusterkerken als de Remonstrantse Broederschap en de Doopsgezinde Sociëteit.

De recente associatieovereenkomst met de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland kan voor deze relaties in de toekomst wellicht tot voorbeeld dienen. Ook de verantwoordelijkheid in het gesprek met de Samenwerkende Kerken in Nederland (SKIN) behoeft hier aparte vermelding. Nieuw is het contact met de Pinksterbeweging dat onlangs zijn beslag heeft gekregen en dat nog verder verdiept en geïntensiveerd kan worden.

In dergelijke één-op-één-contacten kunnen specifieke thema's aan de orde komen. Deze kunnen betrekking hebben op de kerkelijke aspecten van de oecumene, zoals dooperkenning of ambtserkenning. Tussen de lidkerken van de Raad van Kerken in Nederland is sprake van een oecumenische dooperkenning.¹¹ Ook de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen erkennen de geldigheid (niet altijd de wettigheid) van elkanders doop. In de relatie tot Pinksterbeweging, Evangelicalen en Baptisten is er echter sprake van asymmetrie. De Protestantse Kerk erkent de eenmaal bediende doop. In de omgekeerde richting wordt de aan kinderen bediende doop meestal niet erkend. Dat is niet alleen maar een diskwalificatie van de aan iemand bediende doop, maar ook een (onbedoelde) diskwalificatie van de kerk waaruit iemand afkomstig is.

Daarnaast is er de kwestie van de doopbevestiging die binnen de Protestantse Kerk speelt: hoe staan we tegenover meelevende leden die behoefte hebben aan een bevestiging met water van de aan hen als kind bediende doop? Het unieke en eenmalige karakter van de doop vraagt ook binnen de Protestantse Kerk om een diepgaand

¹¹ In Duitsland hebben vlak na de bespreking van de Gespreksnotitie elf kerken (EKD, RK, Orthodox, Oud-katholiek, Anglicaans, Methodistisch) afgesproken voortaan elkanders doop te erkennen. De “Arbeitsgemeinschaft Mennonitischer Gemeinden” blijft, evenals andere kerken die alleen de doop van volwassenen erkennen, buiten de overeenkomst.

(geloofs-)gesprek. Het moderamen heeft over deze kwestie een advies gevraagd aan een commissie ad hoc.

De verhouding met de Rooms-Katholieke Kerk

De verhouding tot de Rooms Katholieke Kerk behoeft bijzondere aandacht. Voor de gemeenten en parochies is met name de dimensie van de spiritualiteit en beleving een belangrijk gegeven. Elkaar ontmoeten, samen vieren, bidden en leren, samenwerken in het diaconaat en de missionaire presentie is in veel gemeenten mogelijk en de kerkorde biedt daarvoor voldoende ruimte. De lastige dilemma's ontstaan vaak rondom de bediening van de sacramenten en het ambt. Deze dilemma's hebben te maken met verschillen in opvattingen over de betekenis van wat wij zeggen als wij met de belijdenis van Nicaea-Constantinopel spreken van 'één heilige, katholieke en apostolische kerk'. Wij erkennen dat de RKK voluit katholieke en apostolische kerk is, maar die erkenning is niet wederzijds, zoals recent weer duidelijk is geworden in een document van de congregatie voor de geloofsleer.

Het is pijnlijk te moeten constateren dat van werkelijke erkenning van de kant van de RKK geen sprake is, terwijl tegelijk de gesprekken tussen het moderamen en de bisschoppen (in 2003 en 2006) in goede sfeer verlopen. Goede persoonlijke contacten bieden echter niet het noodzakelijke perspectief op gemeenschap en eenheid. Het blijft zaak de RKK aan te spreken op haar monopolistische houding in de oecumene, die haaks staat op het uitgangspunt van wederkerigheid.

Wat hierbij tevens een rol speelt is dat in de Protestantse Kerk geen onderscheid wordt gemaakt op grond van geslacht of seksuele geaardheid bij de toelating tot het ambt. Voor de Rooms-Katholieke Kerk - overigens eveneens voor de Orthodoxe kerken - is dat onaanvaardbaar en hier ligt een belangrijk gesprekspunt voor de dialoog.

In relatie tot de rapporten van Lima over doop, eucharistie en ambt is het voortzetten van het gesprek over het ambt en dan met name over de betekenis en vorm van de 'episkopè', de herderlijke zorg, onontkoombaar. In het besef dat ook binnen de eigen verenigde kerk het gesprek over de bisschop, althans over bisschoppelijke functies, althans over een herbezinning op leiding geven binnen de kerk niet verstomt.

Voor de wereldwijde oecumene kan de toenadering van RKK en de Oosterse orthodoxie gezien worden als een hoopvol signaal. Als het schisma van 1054 daadwerkelijk opgelost wordt, dan komt er misschien ook ruimte voor een hernieuwde discussie over de inzet van de reformatie van 1517. De overeenstemming in 1999 van de LWF en de RKK met betrekking tot de leer van de rechtvaardiging is daarvoor een eerste stap.

3.4 Herbezinning op de wereldwijde oecumenische netwerken

De Wereldraad van Kerken werd opgericht op 23 augustus 1948. Hoofdzakelijk protestantse en anglicaanse kerken uit Europa en Noord-Amerika werden lid. Later zijn veel kerken uit Azië en Afrika en bovendien alle orthodoxe kerken toegetreden. Na de val van de muur zijn de orthodoxe kerken in de Wereldraad een sterkere en meer zelfstandige koers gaan varen. Een aantal orthodoxe kerken is zelfs uit de Wereldraad (en uit de CEC) gestapt. Daarmee werd de Wereldraad in de praktijk een organisatie met een protestants en met een orthodox blok.

In het “Wereldraadoverleg” van de Protestantse Kerk nemen het moderamen, Kerk in Actie, ICCO, de Nederlandse leden van het Centraal Comité van de Wereldraad, de directie van de dienstenorganisatie en de Raad van Kerken deel. In dit overleg wordt al geruime tijd gesproken over de noodzaak om de veelheid van de internationale oecumenische organisaties te reduceren en te komen tot een vereenvoudiging van het wereldwijde oecumenische verkeer. De wereldeoecumene is gebaat bij een gemeenschappelijke visie, eenvoudiger processen, minder overleg, minder verdubbelingen, minder concurrentie en het besparen van tijd en geld.

Bij de bezinning op deze complexe materie spelen twee lijnen voor ons een rol. De twee lijnen kunnen aangeduid worden met de woorden “context” en “confessie”. In beide lijnen gaat het, schematisch, om de verhouding tussen het geheel en de delen.

Bij context draait het om de vraag of in de oecumenische contacten de nadruk gelegd zal worden op de eigen context, te weten Europa, of op wereldwijde organisaties.

Bij confessie gaat het er om of de nadruk gelegd zal worden op contacten binnen de eigen grote confessionele families (zoals LWF en WARC/REC) of direct op de brede oecumene (waarin ook de de RKK, de Oosterse orthodoxie, de Pentecostale familie een rol spelen). Deze zoals gezegd schematische aanduiding van de situatie is niet meer dan een hulpmiddel om een aantal verschillende opties duidelijk te maken:

- a. De ontwikkelingen binnen Europa zijn een reden om meer dan in het verleden aandacht te besteden aan de oecumenische contacten binnen Europa met het oog op de bezinning op de rol van kerken en godsdiensten daarbinnen. In de oecumenische relaties in Europa speelt de context van secularisatie en de post-moderne cultuur een belangrijke rol en Europa is bovendien het continent waar de kerkelijke verdeeldheid haar wortels heeft. Hier ligt meer de nadruk op de ontmoeting met de Rooms Katholieke en de Orthodoxe traditie.
- b. De mondiale ontwikkelingen (globalisering, migratie, asymmetrische economische verhoudingen, klimaatverandering, verhouding tussen de wereldgodsdiensten) zijn een reden om de nadruk te blijven leggen op de oecumene wereldwijd over de grenzen van confessies heen. Hier ligt meer de nadruk op de ontmoeting met de Pinksterbeweging en de Evangelicale beweging en met kerken die in een andere context het evangelie anders verstaan.
- c. De hernieuwde belangstelling voor de eigen wortels en traditie zijn een reden om de band met de eigen confessionele wereld-families nadrukkelijk aan te houden.

Wij pleiten in dit verband voor de volgende keuzen.

1. Versterking van de contacten binnen Europa vanwege de bezinning op de rol van het christendom in de moderne, gesecculariseerde en multireligieuze werkelijkheid. Hier wordt dus gekozen voor de context. Voor Europa zou dit betekenen dat het oecumenisch gesprek vooral verder zal gaan in de CEC en in de CPCE / Leuvenberg.
2. Bezinning binnen de twee eigen wereldwijde confessionele families op de eigenheid en de betekenis van deze tradities voor de christenheid en voor het heil van de wereld. Binnen deze beide families van WARC/REC en LWF zal de Protestantse Kerk tevens de vraag aan de orde (blijven) stellen op welke wijze de zichtbare eenheid en nauwere samenwerking verder bevorderd kunnen worden.

Hier wordt gekozen voor het belang van de eigen traditie met het oog op de verdieping van de oecumene.

3. Het onderhouden van contacten met kerken en christenen uit andere contexten wereldwijd. Voor een deel vinden deze contacten plaats in partnerconferenties en binnen de families (zie 2). Voor een ander deel is de Wereldraad van Kerken het aangewezen lichaam voor dergelijke contacten. Binnen de WCC zal de Protestantse Kerk de vraag aan de orde stellen of de WCC meer dan nu het geval is zich kan richten op het bij elkaar brengen van wereldwijde families en regionale, contextuele verbanden en in de toekomst minder een verzameling van afzonderlijke lidkerken zou kunnen zijn.

Aparte aandacht is er in dit verband voor het wereldwijde oecumenische netwerk van het recent opgerichte Global Christian Forum. Dit Forum dient zich aan als vernieuwende speler op het veld omdat daarin Protestanten, Orthodoxen, Rooms Katholieken, Evangelicalen en Pinksterbeweging meedoen zodat alle christelijke families elkaar daar ontmoeten. Het initiatief hiertoe stamt uit 1998 en is afkomstig van Konrad Raiser, toen de algemeen secretaris van de Wereldraad van Kerken. Het Forum is geen organisatie en kent geen lidmaatschap. Het gaat om deelname, ontmoeting en uitwisseling en daardoor heeft het een ander karakter, meer een leerproces en minder 'politiek', dan de institutionele oecumene. Het spreekt ook jongeren sterker aan. Na een aantal regionale bijeenkomsten vond de eerste mondiale bijeenkomst plaats in Nairobi in november 2007. Hoe zich dit Forum ontwikkelt is nog onduidelijk maar het verdient een stimulans.

3.5 Relaties en partnerschap in de wereldwijde oecumene¹²

Oecumene krijgt vorm in interkerkelijke relaties die vooral ambtelijk- bestuurlijk van karakter zijn én in samenwerkingrelaties in de verschillende programma's van de dienstenorganisatie. Dat is een geheel van meer of minder formeel geregelde relaties en netwerken. Zowel persoonlijke ontmoetingen als overeenkomsten en afspraken zijn daarvoor belangrijk. Het gaat niet alleen om gelijkgezinden en er is veel beweging en dynamiek wat betreft de inkleuring en de duur.

Het is van belang in de relaties met de partners voor ogen te houden dat de relatie wederkerig is en van twee kanten wordt bepaald. Sommige 'partnerkerken' voelen zich met een dergelijke benaming gereduceerd tot alleen maar een zakelijke samenwerkingrelatie voor projecten. Een relatie is niet pas een relatie als er geld in omgaat. Partners en wij hopen op een vorm van partnerschap die niet om geld gaat, maar om wederzijds bezoek, het delen van geloofservaringen, het met en voor elkaar bidden en het uitwisselen van zorg en verwachting. Relaties tussen kerken bestaan niet in ontmoetingen van alleen kerkleiders, maar moeten vanuit de basis van de kerken gedragen worden. Deze contacten kunnen zowel bilateraal als in partnerconferenties vorm krijgen. De partnerconferentie in Indonesië in september 2007 was zeer waardevol en kan model zijn voor soortgelijke partnerconferenties in andere werelddelen.¹³ Vanuit verschillende gemeenten en classes en rondom uitgezonden medewerkers zijn er relaties met kerken en gemeenten elders in de wereld. Het is belangrijk dit in beeld te houden als vormen van partnerschap waarin door de Protestantse Kerk wordt geïnvesteerd.

¹² Zie hiervoor ook bijlage 1

¹³ Bijvoorbeeld op een extra dag voor of na de bijeenkomst of assemblee van een oecumenische organisatie.

3.6 Oecumene van de samenwerking

Naast de oecumene van de kerk die vooral vooral in bestuurlijk – ambtelijke contacten ligt is er de oecumene die vorm krijgt in de samenwerking in het uitvoerende werk van de dienstenorganisatie in de verschillende programma's¹⁴. Met de woorden van *Leren leven van de verwondering*: "Oecumene moet doelgericht zijn. Ons doel zal daarbij vooral de missionaire presentie zijn."

Bijvoorbeeld door lidmaatschappen van aan de oecumenische koepels gelieerde organisaties op het terrein van diaconaal en missionair werk (zoals Eurodiaconia, CCME, ACT en Aprodev) en door deelname en financiële bijdragen aan programma's en werkgroepen (zoals de projectgroep Arme Kant van Nederland en de werkgroep Sociale Politiek van de CEC).

Over samenwerking formuleerde de Charta Oecumenica (II.4) in 2001 als uitgangspunt 'dat kerken op alle niveaus van het kerkelijk leven gezamenlijk handelen indien de voorwaarden aanwezig zijn en er geen redenen van geloof of grotere doelmatigheid daartegen spreken'. Er is daarom veel voor te zeggen om (een deel van de) programma's en projecten aan te pakken in de samenwerkingsverbanden van de mondiale en regionale oecumenische organisaties, mits de eigen kerkelijke betrokkenheid niet langs een zijspoor verdwijnt én in het realistische besef 'dat niet kan, wat niet kan'. Voor de organisatie van deze samenwerking zijn transparantie, wederzijdse verantwoording, gezamenlijke besluitvorming en participatie belangrijke voorwaarden. Wij formuleren onze eigen vragen en doelstellingen waar het gaat om de eigen context en partners zijn vrij daar kritisch commentaar op te geven. Wij zoeken actief naar gemeenschap en eenheid met de samenwerkingspartners in de formulering van vraagstelling en doelstelling waar het de mondiale context en 'shared concerns' betreft. De ervaring leert dat onze westerse behoefte aan planning en doelmatigheid geregeld op gespannen voet staat met de meer charismatische benadering van projecten bij onze partners. Ook wat dat betreft blijkt wederkerigheid een lastige leerschool. Wij kiezen er voor om geen 'eigen' programma's of projecten te starten in het werkgebied van onze partners en Kerk in Actie zal bij haar projecten bij voorkeur een kerkelijke partner uit het werkgebied betrekken. Waar een partner daarmee niet kan instemmen ontstaat de verplichting van een intensieve dialoog.¹⁵

Waar de mondiale context in het vizier komt streven we er naar dat een deel van de programma's en projecten worden gedragen in driehoeks -of vierhoeksrelaties vanuit meerdere continenten. Nadrukkelijk worden daarbij ook de in Nederland aanwezige kerken en/of christenen uit de betreffende landen resp. continenten betrokken onder meer via SKIN.

¹⁴ De dienstenorganisatie is per 1 januari 2008 getransformeerd en werkt met vier programma's en een toerustingscentrum. Oecumenische werkrelaties op het gebied van diaconaat, educatie, ontwikkelingssamenwerking, zending en liturgie worden vanuit deze programma's onderhouden. Voorbeelden: diaconale samenwerking van gemeenten met andere partners hoort bij Kerk in Actie (binnenland); oecumenische initiatieven om jongeren over de grens te laten kijken in relatie met het programma Together horen bij JOP en Kerk in Actie (buitenland); de rol van godsdienst bij conflicten hoort bij Kerk in Actie (buitenland); ondersteuning van gemeenten (op hun verzoek) bij het ontwikkelen van nieuwe oecumenische initiatieven hoort bij Kerk in Ontwikkeling; hier kan ook het programma Interactief van Kerk in Actie een rol spelen. Zie ook voetnoot 6.

¹⁵ Dit laat onverlet dat ICCO wel projecten kan starten met NGO's in het werkgebied.

Voorbeelden van 'shared concerns' zoals in de partnerconferentie in Indonesië in september 2007 naar voren kwamen, zijn het armoedevraagstuk en het vraagstuk van de relatie tussen christenen en moslims. Ieder is daar op een eigen wijze mee bezig in de eigen context maar het betreft evenzeer een mondiaal vraagstuk en de uitdaging voor de toekomst is om de ervaringen en opvattingen in de verschillende contexten meer op elkaar betrekken.

3.7 Bevoegdheid van predikanten¹⁶.

De Protestantse Kerk in Nederland heeft een aantal bilaterale relaties met andere kerken, die in ord. 14-4 worden aangeduid als 'bijzondere betrekkingen'. Deze bilaterale relaties c.q. bijzondere betrekkingen kunnen - naast in ontmoeting en samenwerking in oecumenische organisaties - volgens ord. 14-4 verder o.m. worden vormgegeven in het wederzijds verlenen van de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten aan predikanten.

Na de vereniging was er geen duidelijkheid meer over de inhoud van de relaties, met name daar waar - voor 1 mei 2004 - relaties met eenzelfde kerkgemeenschap maar met een verschillende invulling werden onderhouden.

Deze onduidelijkheid doet zich in het bijzonder voelen bij de vraag naar de bevoegdheid van predikanten van andere kerken in en buiten Nederland om voor te gaan in een kerkdienst van een gemeente van de Protestantse Kerk in Nederland. Er kan op basis van het huidige beleid geen eenduidig antwoord gegeven worden op de vraag naar:

- de invulling/omvang van de bevoegdheid van predikanten van kerken, waarmee de voorlopers van de Protestantse Kerk uiteenlopende afspraken hadden,
- de bevoegdheid van predikanten van kerken die - evenals de Protestantse Kerk in Nederland - deel uit maken van de Kerkengemeenschap van Leuenberg (die een kinsel- en avondmaalsgemeenschap alsmede een wederzijdse erkenning van de ordinantie kent) en
- de bevoegdheid van predikanten van kerken waarmee een zendingsrelatie wordt onderhouden of die zijn voortgekomen uit de zending (zie hoofdstuk V van bijlage).

Deze onduidelijkheid kan worden weggenomen door vast te stellen dat:

- *predikanten* en anderen die de bevoegdheid hebben tot de bediening van Woord en sacramenten,
- van de andere hiervoor bedoelde kerken (kerken waarmee voor 1 mei 2004 een 'bijzondere betrekking' werd onderhouden, kerken van de kerkengemeenschap van Leuenberg en 'zendingskerken')
- in een kerkdienst van een gemeente van de Protestantse Kerk in Nederland de bevoegdheid hebben tot de *bediening van Woord en sacramenten* (in de zin van ord. 3-9-1).

Overwogen zou kunnen worden hierbij te besluiten dat de bevestiging van ambtsdragers blijft voorbehouden aan diegenen die als predikant verbonden zijn (geweest) aan de Protestantse Kerk in Nederland.

¹⁶ Zie bijlage 2

4 Bijlagen

Bijlage 1 Kerk – kerk relaties

Bij de buitenlandse kerk-kerk-relaties gaat het om een inspirerend veld, waarop het echter lastig opereren is. In Nederland hebben wij bijvoorbeeld te maken met de uiteenlopende voorgeschiedenis en traditie van de drie Samen op Weg-kerken, die vooreerst doorwerken in de cultuur van de Protestantse Kerk:

- de ELK achtte zich via de Lutherse Wereldfederatie in geloof- en tafelgemeenschap verbonden met alle lidkerken van de LWF. Daarnaast waren er relaties die door de Synodale Commissie of door andere commissies werden onderhouden;
- de GKN kenden een aantal door wederzijdse synodebesluiten van de betrokken kerken vastgestelde officiële oecumenische relaties;
- de NHK kende een groot aantal door diverse spelers op het veld (moderamen, raad voor de zending, generale diaconale raad, raad voor het verband met andere kerken) onderhouden relaties van tijdelijk variërende intensiteit, die echter niet officieel in synodebesluiten vastgelegd zijn.¹⁷

In de kerkorde van de Protestantse Kerk is ervoor gekozen om de kerk-kerk relaties te plaatsen in het kader van besluiten van de wederzijdse synodes van betrokken kerken.¹⁸ Tegelijkertijd is afgesproken dat alle bestaande relaties zouden worden “meegenomen” bij de vereniging. De oecumenische praktijk ligt echter soms ingewikkelder dan de kerkordelijke leer. Een gemeenschappelijke geschiedenis kan niet ongedaan gemaakt worden door het om wat voor reden dan ook ontbreken van een wederzijds synodebesluit.¹⁹ Het past niet in onze cultuur van beweeglijke en wisselende netwerken, waarin een slapende relatie plotseling actueel kan worden om voor al deze relaties of de beëindiging daarvan (achteraf) synodebesluiten te nemen. Bovendien zijn er ook relaties van plaatselijke kerken en van classicale vergaderingen met partners, waarvan geen overzicht bestaat en die wel belangrijk zijn voor de oecumene.

Vanuit Nederland gezien kan een zekere indeling van kerk-kerk relaties gewenst zijn:

- kerken waarmee we werken aan eenheid,
- kerken waarmee we programmatisch samenwerken,
- kerken waarmee we door bijzondere banden van belijdenis of geschiedenis verbonden zijn.

De tweede groep van relaties valt meestal samen met de derde. Door het samen werken ontstaat een gemeenschappelijke geschiedenis. Het omgekeerde is echter niet altijd waar: de derde groep relaties valt niet altijd samen met de tweede. Voor kerken waarmee de Protestantse Kerk een bijzondere band van belijdenis of geschiedenis heeft kan het pijnlijk zijn als (om allerlei voor ons geldige redenen) met hen niet meer programmatisch vanuit Kerk in Actie wordt samengewerkt.

¹⁷ De lijst van uitgenodigde kerken voor de in september 2007 gehouden partnerconferentie in Indonesië (33) is groter dan de lijst in de bijlage van de Gespreksnotitie A-Z. (24).

¹⁸ Ordinantie 14-4-1.

¹⁹ Als relaties voortaan alleen op grond van synodebesluiten zouden bestaan, viel een groot deel van de oecumenische traditie van de NHK weg.

Op het bestuurlijk-ambtelijke niveau gaat het om lidmaatschappen van algemene oecumenische organisaties (zoals Raad van Kerken, Wereldraad, LWF, WARC) en om contacten met partnerkerken. We geven hier een overzicht van deze brede oecumenische “erfenis” van de drie Samen op Weg-kerken zonder verdere specificatie. Later zal dit nog gedetailleerder in kaart gebracht worden. De werkrelaties in de verschillende programma’s hebben we buiten het onderstaande overzicht gelaten.

I. Koepelorganisaties waarvan de Protestantse Kerk lid is²⁰

RvK = Raad van Kerken in Nederland

De Raad van Kerken is een gemeenschap van 17 christelijke kerken in Nederland. Ook de Rooms Katholieke Kerk maakt deel uit van de Raad.

De Raad is opgericht in 1968.

WCC = World Council of Churches.

De Wereldraad van Kerken telt nu 349 leden en overkoepelt 560 miljoen christenen in 110 landen.

De Wereldraad is opgericht in 1948.

WARC = World Alliance of Reformed Churches.

Van de Wereldbond van hervormde en gereformeerde kerken WARC zijn 214 kerken lid, waarvan 39 in Europa. De WARC overkoepelt 75 miljoen christenen.

De WARC is opgericht in 1970 als een fusie van eerdere organisaties.

REC = Reformed Ecumenical Council.

Van de Gereformeerde Oecumenische Raad REC zijn 39 kerken in 25 landen lid, met in totaal 12 miljoen christenen. Van de lidkerken zijn er 27 tevens lid van de WARC.

De REC is opgericht in 1946.

WARC en REC gaan in 2010 samen in de World Reformed Communion.

LWF = Lutheran World Federation.

Van de Lutherse Wereld Federatie zijn 150 kerken in 78 landen lid, met in totaal 68 miljoen christenen.

De LWF is opgericht in 1947 en de opvolger van de eerdere Lutheran World Convention.

CPCE (of GEKE) = Community of Protestant Churches in Europe

Van de Europese kerkgemeenschap CPCE zijn 105 kerken lid. Het gaat om lutheranen, gereformeerden, Waldenzen, Methodisten, Boheemse broeders, en ook 5 emigratiekerken uit Latijns Amerika.

CPCE is gebaseerd op de Leuenberg Konkordie van 1973 waarin het schisma tussen gereformeerde en lutherse kerken is geheeld. Er zijn 105 lidkerken in Europa die een relatie hebben van gemeenschap van woord en sacrament en in diaconale en missionair werk de samenwerking zoeken.

²⁰ Op de websites van de verschillende organisaties is te vinden welke kerken lid zijn.

CEC (of KEK) = Conference of European Churches

Van de Europese kerken Conferentie (CEC) zijn 126 kerken lid. Het gaat om Orthodoxe, Protestantse, Anglicaanse and Oud Katholieke kerken en 43 daarmee verbonden organisaties uit alle landen van het Europese continent. De CEC is opgericht in 1959.

CWM = Council for World Mission

De Wereld Zendingorganisatie CWM heeft 31 lidkerken waarvan 5 in Europa.

De CWM is in 1977 opgericht als een fusie van drie organisaties voor de zending in de gereformeerde traditie waarvan de oudste is opgericht in 1795.

II. Internationale bilaterale relaties van de Protestantse Kerk²¹

Regio / Land	Relatie	WCC	LWF	REC	WARC	GEKE	CEC	CWM	Program relatie Kerk in Actie
AFRIKA									
Cameroun	Eglise Evangélique au Cameroun	WCC			WARC				Ja
	Eglise Fraternelle Luthérienne du Cameroun [EFLC]	WCC	LWF						Ja
Congo	Eglise du Christ au Congo								Ja
Lesotho	Lesotho Evangelical Church	WCC			WARC				Ja
Ghana	Presbyterian Church of Ghana	WCC			WARC				Ja
Namibia	Evangelical Lutheran Church in the Republic of Namibia	WCC	LWF						Neen
Namibia	Evangelical Lutheran Church in Namibia	WCC	LWF						Neen
Nigeria	Evangelical Reformed Church of Christ			REC	WARC				Ja
	Presbyterian Church of Nigeria	WCC			WARC				Ja
Rwanda	Eglise Presbyterienne au Ruanda	WCC			WARC				Ja
Zambia	Reformed Church of Zambia	WCC		REC	WARC				Ja
Zuid-Afrika	Reformed Church in Africa	WCC		REC					Neen
	Uniting Reformed Church in Southern Africa	WCC			WARC				Ja
--	Communaute Baptiste au Centre d'Afrique [CBCA]								Ja
Egypte	Koptisch Evangelische Kerk								
Ethiopië	Kale Heywet Koptische Kerk	WCC	LWF						Ja
AZIË									
Indonesië	Gereja-Gereja Kristen Jawa	WCC		REC	WARC				tijdelijk ivm noodhulp
	Gereja Kristen Indonesia Jawa	WCC			WARC				tijdelijk ivm noodhulp
	Gereja Kristen Indonesia Sumut								ja, afbouw van financiering
	Gereja Kristen Sumba (GKS)	WCC		REC	WARC				Ja
	Gereja Kristen Injili di Tanah Papua (GKIP)	WCC			WARC				Ja
	Gereja Protestan Maluku (GPM)	WCC			WARC				Ja
	Gereja Maseh Injili di Timor (GMIT)	WCC			WARC				Neen
	Gereja Maseh Injili Sangihe Talaud (GMIST)	WCC			WARC				ja, via SAG*
	Gereja Maseh Injili Minahasa (GMIM)	WCC			WARC				ja, via SAG*

²¹ Dit overzicht garandeert geen volledigheid.

Regio / Land	Relatie	WCC	LWF	REC	WARC	GEKE	CEC	CWM	Program relatie Kerk in Actie
	Kerapatan Gereja Protestan Minahasa (KGPM)								ja, via SAG*
	Gereja Maseh Injili di Bolaang Mongondow				WARC				ja, via SAG*
	Gereja Protestan Indonesia Gorontalo				WARC				ja, via SAG*
	Gereja Protestan Indonesia di Buol Toli Toli				WARC				Neen
	Gereja Protestan Indonesia Donggala				WARC				ja, via SAG*
	Gereja Kristen Sulawesi Tengah				WARC				ja, via SAG*
	Gereja Kristen Sulawesi Selatan (Zuid Sulawesi)				WARC				Ja
	Gereja Kristen di Luwuk Banggai (GKLB)				WARC				ja, via SAG*
	Gereja Kristen Jawi Wetan (GKJW) (Oost-Java)	WCC			WARC				Ja
	Banua Niha Keriso Protestan (Nias, BNKP)	WCC	LWF						Ja
	Huria Kristen Batak Protestan (Sumatra, HKBP)	WCC	LWF						Ja
	GKSBS (Sumatra)								Ja
	GKPB (Bali)	WCC			WARC				Ja
	GMIH Halmahera kerken	WCC			WARC				Ja
	Gepsultra Kendari Zuid Oost Sulawesi								Ja
	Gereja Batak Karo Protestan (GBKP)	WCC			WARC				
	Gereja Masehi Injili di Talaud (GERMITA)								
	Gereja Protestan Indonesia di Banggai Kepulauan (GPIBK)								
	Gereja Masehi Protestan Umum (GMPU)								
	Gereja Kristen Sulawesi Tengah (GKST)	WCC			WARC				
	Gereja Protestan di Sulawesi Tenggara (GEPULTRA)	WCC			WARC				
	Gereja Kristen Pasundan (GKP)	WCC			WARC				
	Gereja Protestan di Indonesia Bagian Barat (GPIB)	WCC			WARC				
	Gereja Toraja (GT) #	WCC			WARC				
	Gereja Kristen di Jawa Tengah Utara (GKJTU) #								
	Gereja Protestan Indonesia Luwu (GPIL) #								
	Gereja Protestan di Indonesia (GPI)	WCC			WARC				
India	Church of South India								
India	Church of North India								
India	Presbyterian Church of (North) India								
Sri Lanka	Christian Reformed Church in Sri Lanka			REC	WARC				Neen
Pakistan	Church of Pakistan								
Australië	Christian Reformed Churches in Australia			REC					Neen
LATIJS AMERIKA									
Suriname	Evangelisch-Lutherse Kerk in Suriname		LWF						Neen
Curaçao	Verenigde Protestantse Gemeente van Curacao								Neen
Suriname	Hervormde Kerk van Suriname								Neen
Argentinië	Iglesias Reformadas en la Argentina				WARC	GEKE			ja, wordt afgebouwd
Brazilië	Igreja Evangélica Reformada do Brasil				WARC				ja, maar verminderd
	Igreja Evangélica Confissao Luterana do Brasil	WCC	LWF						Ja

Regio / Land	Relatie	WCC	LWF	REC	WARC	GEKE	CEC	CWM	Program relatie Kerk in Actie
Colombia	Iglesia Presbiteriana de Colombia								Ja
Nicaragua	Convención Bautista de Nicaragua								Ja
NOORD AMERIKA									
	Christian Reformed Church			REC	WARC				Neen
	Reformed Church in America	WCC			WARC				Neen
	Associate Reformed Presbyterian Church in America								Neen
EUROPA									
België	Verenigde Protestantse Kerk in België	WCC			WARC	GEKE	CEC		Ja
Duitsland	Nordelbische Evangelisch-Lutherische Kirche	WCC	LWF			GEKE			Neen
	Reformierter Bund				WARC				Neen
	Lippische Landeskirche	WCC	LWF		WARC	GEKE			Neen
	Evangelisch-Reformierte Kirche				WARC	GEKE			Neen
	Evangelische Kirche der Kirchenprovinz Sachsen	WCC				GEKE			Neen
	Evangelische Kirche im Rheinland	WCC				GEKE			samen met RT- Waldenzen
	Evangelische Kirche in Westfalen	WCC				GEKE			Neen
	Evangelische Kirche in Kurhessen-Waldeck	WCC				GEKE			Neen
	Evangelische Kirche der Union								Neen
	Evangelische Kirche in Deutschland	WCC					CEC		Neen
Frankrijk	Eglise Réformée de France	WCC			WARC	GEKE	CEC		Neen
	Les Eglises Réformées Evangeliques Indépendantes de France								Neen
Hongarije	Reformed Church in Hungary	WCC			WARC	GEKE	CEC		Ja
Italië	Chiesa Evangelica Valdeze	WCC			WARC	GEKE	CEC		Ja
Oostenrijk	Evangelische Kirche in Oesterreich HB	WCC			WARC	GEKE	CEC		Neen
Roemenië	Reformed Church in Romania	WCC			WARC	GEKE	CEC		Ja
Zwitserland	Schweizerische Evangelische Kirchenbund	WCC			WARC	GEKE	CEC		Neen
	Evangelische Reformierte Kirche des Kantons Basel (Landschaft)								Neen
Tsjechië	Evangelical Church of the Czech Brethren	WCC			WARC	GEKE	CEC		Ja
Groot Brittannië	United Reformed Church	WCC			WARC	GEKE	CEC	CWM	Neen
	Presbyterian Church of Wales	WCC			WARC	GEKE	CEC	CWM	Neen
Schotland	Schotse kerk								
Slowakije	Reformed Church of Slovakia	WCC			WARC	GEKE	CEC		Ja
Spanje									
Portugal									

= relatie van de GZB

*SAG = regionale raad van kerken Noord en Centraal Sulawesi

III Associatieovereenkomsten van de Protestantse Kerk in Nederland

- Alt Reformierte Kirche in Duitsland
- Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland

In gesprek over een associatieovereenkomst:

- Indonesische kerk in Nederland GKIN

Andere bijzondere overeenkomsten:

- Met de Indonesische Christen Gemeenschap in Nederland PERKI is een gesprek gaande over de status van gemeente van bijzondere aard.
- Met de Molukse Evangelische Kerk en de Noodgemeente Geredja Protestan Maluku di Belanda is een synodale commissie gevormd.
- De Urdu sprekende gemeente in Rotterdam is onderdeel van de Gereformeerde Kerk in Rotterdam centrum.
- Met de Presbyterian Church of Ghana heeft de Protestantse gemeente Amsterdam Bijlmermeer – Gaasperdam een bijzondere relatie in die zin dat de predikant van de Protestantse gemeente ook werkt als voorganger in de Presbyterian Church.
- Met de Presbyterian Church of Ghana heeft de Protestantse Kerk een 'memorandum of understanding'.

IV Andere relaties met Kerken en oecumenische organisaties in Nederland

(waarvan een aantal niet in de Raad van Kerken vertegenwoordigd is)

- COGG = Contactorgaan voor de Gereformeerde Gezindte
Hierin nemen deel de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland en de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Protestantse Kerk. Daarnaast zijn er enkele organisaties vertegenwoordigd en hebben enkele mensen op persoonlijke titel zitting.
- SKIN = Samen Kerk in Nederland
- Charismatische Werkgemeenschap Nederland
- Evangelische Alliantie
- Pinksterbeweging

Bijlage 2 Notitie bevoegdheid predikanten

Betreft:

Bevoegdheid predikanten van andere kerken in kerkdiensten van gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland

I. Aanleiding

1. De vraag naar de bevoegdheid van predikanten van andere kerken in en buiten Nederland om voor te gaan in een kerkdienst van een gemeente van de Protestantse Kerk in Nederland wordt met enige regelmaat gesteld. Deze vragen komen binnen zowel van
 - predikanten van de betreffende andere kerk als van
 - kerkenraden (en/of ambtsdragers), die een bepaalde predikant willen uitnodigen of die gevraagd worden een bepaalde predikant te laten voorgaan (bijv. in een doop- of trouwdienst).
2. Beantwoording van deze vragen is veelal niet eenvoudig, omdat de vraag of een bepaalde predikant al dan niet bevoegd is, mede afhangt van de relatie die de Protestantse Kerk in Nederland heeft met de kerken waartoe de desbetreffende predikant behoort.
3. Er is - sinds de vereniging van de kerken - maar ten dele zicht op de relaties (en de concrete inhoud daarvan), die de Protestantse Kerk in Nederland heeft met andere kerken in en buiten Nederland. Het ontbreken van een volledig beeld van de relaties van de Protestantse Kerk in Nederland met andere kerken (en van de betekenis van een bepaalde relatie voor de bevoegdheid in gemeenten van onze kerk) brengt mee dat telkens per 'individueel geval' uitgezocht (en/of overlegd) moet worden wat wel en niet 'mag'.

Een negatief antwoord geeft in veel gevallen aanleiding tot reacties van onbegrip, zowel bij de desbetreffende predikant als in een enkel geval bij de 'leiding' van de betrokken kerk, zeker als we met deze kerk samenwerken in internationale verbanden.
4. De notitie is bedoeld om enige duidelijkheid te geven over (en ruimte te creëren voor) het voorgaan van predikanten van (bepaalde) andere kerken in kerkdiensten van gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland.

II. Kerkordelijke regeling

5. In een kerkdienst van een tot de Protestantse Kerk in Nederland behorende gemeente zijn volgens Ord. 5.5.1 bevoegd voor te gaan onder meer: 'de voorgangers die behoren tot een kerkgemeenschap in Nederland of daarbuiten *waarmee de Protestantse Kerk in Nederland bijzondere betrekkingen onderhoudt*, naar de bevoegdheden die deze voorgangers hebben in hun eigen kerkgemeenschap en naar regels door de generale synode gesteld'.

N.B. Het gaat in deze notitie *niet* over de vraag wie mogen voorgaan in oecumenische kerkdiensten, d.w.z. kerkdiensten die door en onder gezamenlijke verantwoordelijkheid van

een gemeente van de Protestantse Kerk in Nederland en één (of meer) andere plaatselijke kerkgemeenschap(en) worden belegd: in deze kerkdiensten kunnen voorgaan zij die in de eigen kerkgemeenschap bevoegdheid tot voorgaan in de eredienst hebben (ord. 5-2-3).

6. De formulering van ord. 5-5-1 verwijst naar ord. 14-4, het artikel betreffende de *bijzondere betrekkingen*.

De generale synode kan nauwere betrekkingen aangaan en onderhouden met kerken waarmee de Protestantse Kerk in Nederland door bijzondere banden van belijdenis of geschiedenis is verbonden (ord. 14-4-1). Een bijzondere betrekking kan o.m. worden vormgegeven

- in een regeling betreffende het over en weer verlenen van het gastlidmaatschap aan de leden van de kerken en
- in *het wederzijds verlenen van de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten aan predikanten*.

Als is overeengekomen dat predikanten wederzijds de bevoegdheid hebben tot de bediening van Woord en sacramenten is het mogelijk te komen tot een verdergaande regeling (verrichten van andere werkzaamheden in de Protestantse Kerk in Nederland en beroepbaarstelling).

7. De Protestantse Kerk in Nederland als zodanig is (nog) geen bijzondere betrekkingen in de zin van ord. 14-4 aangegaan met andere kerken.
8. De Protestantse Kerk in Nederland heeft wel de 'bijzondere betrekkingen' van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden overgenomen:
'De relatie tot kerken, organisaties en instellingen die - onder welke benaming ook - voor 1 mei 2004 een relatie onderhielden met de NHK, de GKN en de ELK, dan wel met de NHK, de GKN of de ELK een overeenkomst hadden gesloten, wordt met ingang van die datum door de Protestantse Kerk in Nederland voortgezet, tenzij uitdrukkelijk anders bepaald en behoudens latere wijziging rechtens' (ovb. 47).

III. Onduidelijkheid bij de uitleg/toepassing van de kerkordelijke regelingen met betrekking tot 'bijzondere betrekkingen'

9. In de kerkorde wordt het begrip 'bijzondere betrekkingen' in een aantal artikelen gebezigd. De bijzondere betrekkingen zijn in besluiten van de (respectieve) synode(n) als bedoeld onder pt. 8 en/of in de onderscheiden kerkordelijke bepalingen verschillend dan wel niet nader ingevuld en uitgewerkt.
10. Het begrip 'bijzondere betrekkingen' heeft in de regeling inzake 'gastleden' (in ord. 2-3) een ruime invulling gekregen, die in de regeling betreffende 'De voorganger' (ord. 5-5) niet bedoeld en ook niet toepasbaar is:
- a. In de Generale regeling voor het gastlidmaatschap wordt - in art. 1-2 - een brede invulling gegeven aan het begrip 'bijzondere betrekkingen': dit betreft alle leden van de Raad van Kerken en een aantal andere met name genoemde kerkgemeenschappen.
 - b. De in ord. 5-5 bedoelde kerken zijn niet dezelfde kerken als die worden genoemd in art. 1-2 Generale regeling gastlidmaatschap; niet met al deze kerken (w.o. de RK-kerkprovincie, Leger des Heils, Quakers, etc.) zijn afspraken gemaakt over 'het *wederzijds* verlenen van de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten aan predikanten'.

- c. Op zichzelf is het niet vreemd, dat - voor toelating als gastlid - leden van een grotere kring aan kerkgemeenschappen in aanmerking komen dan voor de toelating op de kansel.
 - d. Aan de andere kant is het ook zo dat er met bepaalde andere kerken, die niet voorkomen in de regeling inzake gastlidmaatschap - min of meer - al dan niet officieel vastgelegde afspraken bestaan over het over en weer voorgaan in kerkdiensten.
11. Voorgangers die behoren tot een kerkgemeenschap in Nederland of daarbuiten waarmee de Protestantse Kerk in Nederland *bijzondere betrekkingen* onderhoudt zijn bevoegd 'voor te gaan' in kerkdiensten van gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland. Het begrip 'voorgaan in kerkdiensten' geeft niet (voldoende) aan tot het verrichten van welke ambtshandelingen de onderscheiden voorgangers van deze andere kerken bevoegd zijn.
- Dat dient nader te worden bepaald, nl.
- naar de bevoegdheid die deze voorgangers hebben in de eigen kerkgemeenschap en
 - *naar regels door de generale synode gesteld* (ord. 5-5-1).
- N.B. Zo bevat de bevoegdheid om 'voor te gaan' als bedoeld in ord. 5-5-2 'niet de bediening van doop en avondmaal, het afnemen van de belijdenis van het geloof, de bevestiging van ambtsdragers, en het leiden van trouwdiensten en het uitspreken van de zegen'.
12. De regels die door de onderscheiden (generale) synoden waren gesteld met betrekking tot het voorgaan in kerkdiensten en de bevoegdheid tot het verrichten van ambtshandelingen liepen in de NHK, de GKN en de ELK uiteen.

IV. Huidig beleid bij de beantwoording van de vraag naar de bevoegdheid van predikanten van andere kerken

13. Beantwoording van de vraag naar de bevoegdheid van een predikant van een bepaalde andere kerk vindt plaats aan de hand van (1) de afspraken, die daarover door de voorlopers van de Protestantse Kerk in Nederland - de NHK, de GKN en de ELK - waren gemaakt en (2) het beleid dat door de NHK, de GKN en de ELK werd gehanteerd.
14. In de praktijk komt dit neer op het volgende:
- Bevoegdheid om voor te gaan - en in dit geval impliceert dit ook de bediening van Woord en sacramenten - hebben predikanten van kerken waarmee voor 1 mei 2004 - onder welke benaming ook - 'bijzondere betrekkingen' (op grond van een besluit van de synode) bestonden:
- de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten (NHK, GKN),
 - de Algemene Doopsgezinde Sociëteit (NHK),
 - de Remonstrantse Broederschap (NHK),
 - de Verenigde Protestantse Kerk in België (NHK; GKN - de gereformeerde regeling lijkt overigens niet zonder meer de bevoegdheid om voor te gaan in kerkdiensten te omvatten),
 - de Evangelische Broedergemeenten in Nederland (ELK).
- (N.B. Voor de GKN gold ook nog de regeling dat predikanten en proponenten uit buitenlandse kerken (van gereformeerde belijdenis en kerkregering), die tijdelijk in Nederland verbleven, in een kerkdienst mochten voorgaan, maar *alleen* als ze in

het bezit waren van een schriftelijke door deputaten Oecumene afgegeven verklaring. Deze bepaling is niet teruggekomen in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland.)

- Voorts hebben bevoegdheid om voor te gaan - hier is de bediening van Woord en sacramenten mede begrepen - predikanten van lidkerken van de Lutherse Wereld Federatie (ELK).

Tenslotte is in een aantal gevallen sprake van een zodanig bijzondere relatie met een andere kerk, dat ervan wordt uitgegaan dat predikanten van die kerken de bevoegdheid hebben voor te gaan - en ook hier is de bediening van Woord en sacrament mede begrepen- zonder dat er een expliciet besluit van de generale synode is dan wel zonder dat de voorgeschreven procedure geheel is afgerond:

- de Molukse kerken in Nederland, waarmee van tijd tot tijd gezamenlijke synodevergaderingen werden gehouden (pentasynode),
- de Hervormde Kerk van Suriname (NHK; er is wel een eerste besluit van de generale synode, maar de procedure is niet afgerond),
- de Church of Scotland (NHK, waarvan veelal de predikanten van de Engels-sprekende gemeenten van onze kerk afkomstig zijn),
- de Hervormde / Gereformeerde Kerk van Hongarije (NHK, GKN - daar is wel sprake van een besluit om 'bijzondere betrekkingen' aan te gaan, maar de procedure is destijds niet geheel afgerond).

V. Nader te bepalen (aanvullend) beleid

15. Sinds de vereniging is verschillende malen de vraag opgekomen of er toch niet meer ruimte geboden kan worden dan
 - alleen aan predikanten van kerken die onder IV zijn vermeld
 - om voor te gaan (bediening Woord en sacramenten).

V. 1 Kerken waarbij sprake is wederzijds verlening van de bevoegdheid om 'voor te gaan' in kerkdiensten

16. Kerkengemeenschap van Leuenberg

Het gaat allereerst om predikanten van kerken die - evenals de Protestantse Kerk in Nederland - deel uitmaken van de 'Kerkengemeenschap van Leuenberg'.

17. In de Konkordie van Leuenberg (KvL) wordt over de verwerkelijking van de kerkelijke gemeenschap o.m. het volgende gezegd:
 - (29) Kerkgemeenschap in de zin van deze Konkordie betekent, dat kerken van verschillend belijdenisbestand op grond van de verkregen overeenstemming in het verstaan van het evangelie, elkaar gemeenschap in Woord en sacrament toezeggen en een zo groot mogelijke gemeenschappelijkheid in getuigenis en dienst aan de wereld nastreven;
 - (30) Met de instemming met de Konkordie verklaren de kerken met inachtneming van de binding aan de belijdenissen die bij hen gelden, of met inachtneming van hun (eigen) tradities:
 - (33.c.) zij verlenen elkaar *kansel- en avondmaalsgemeenschap*. Dit sluit wederzijdse erkenning van de ordinatie in en maakt intercelebratie mogelijk.

En vervolgens wordt over de organisatorische consequenties het volgende bepaald:

- (42) Door de verklaring van kerkelijke gemeenschap wordt *niet geprejudiceerd* op afzonderlijke kerkelijke regelingen en vraagpunten tussen de kerken en binnen de kerken. *De kerken moeten echter bij deze regelingen de Konkordie in acht nemen*;
 - (43) Algemeen geldt, dat de verklaring van kansel- en avondmaalsgemeenschap en de wederzijdse erkenning van de ordinatie, de bepalingen die in de kerken gelden t.a.v. de bevestiging in het ambt van predikant, de uitoefening van de dienst van de predikant en de bepalingen voor het gemeentelijk leven niet buiten werking stellen.
18. De kansel- en avondmaalsgemeenschap en de wederzijdse erkenning van de ordinatie, die onder punt 33.c KvL worden genoemd, kunnen worden uitgelegd (en worden door andere kerken ook zo beschouwd) als 'het wederzijds verlenen van de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten aan predikanten' (vgl. formulering ord. 14-4-3).
Het bepaalde in punt 42 KvL vraagt om nadere eigen regelingen van de kerken.
19. Gelet op de oecumenische openheid die de Protestantse Kerk in Nederland (ook in haar kerkorde) nastreeft, ligt het in de rede om punt 33c KvL inderdaad te beschouwen als 'het wederzijds verlenen van de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten aan predikanten'.
Dit betekent dat als beleidslijn kan worden vastgesteld dat
- *predikanten* en anderen die de bevoegdheid hebben tot de bediening van Woord en sacramenten (dus, niet preekconsenthouders),
 - van andere kerken die behoren tot de *kerkengemeenschap van Leuenberg* (er is een lijst van kerken die deel uitmaken van de kerkengemeenschap van Leuenberg)
 - in een kerkdienst van een gemeente van de Protestantse Kerk in Nederland de bevoegdheid hebben tot de *bediening van Woord en sacramenten* (zie verder onder V.2).
20. Kerken waarmee zendingsrelaties worden onderhouden en/of die zijn voortgekomen uit de zending
Ook voor deze kerken geldt dat eigenlijk niet duidelijk is of predikanten van deze kerken die tijdelijk in Nederland verblijven, de bevoegdheid hebben tot de bediening van Woord en sacramenten in gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland.
Omgekeerd lijkt het wel heel vanzelfsprekend te zijn dat predikanten van de Protestantse Kerk in Nederland, die de betrokken (zendings)kerk bezoeken en/of tijdelijk in het desbetreffende land verblijven (bijv. Indonesië), kunnen voorgaan in kerkdiensten van gemeenten van de desbetreffende kerk.
Dit doet wat merkwaardig aan, zeker gelet op het in de kerkorde verwoorde uitgangspunt van de wederkerigheid van de relaties (ord. 14-7-3).
21. Er zou ten aanzien van de kerken, waarmee de Protestantse Kerk in Nederland of de voorgangers daarvan een zendingsrelatie heeft (gehad), eenzelfde beleidslijn kunnen worden gevolgd als is verwoord ten aanzien van kerken die behoren tot de kerkengemeenschap van Leuenberg.
Het is van belang van deze 'zendingskerken' een lijst op te (doen) stellen, zodat ook ten aanzien van predikanten van deze kerken duidelijkheid verschaft kan worden over de bevoegdheden die ze wel (en niet) hebben in gemeenten van onze kerk.

V.2 Concrete invulling van bevoegdheid om voor te gaan

22. In de praktijk is niet altijd duidelijk wat de bevoegdheid om voor te gaan resp. de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten concreet inhoudt. De bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten is veelal verstaan als de verkondiging van het Woord en de bediening van doop en avondmaal.

Vgl. art. IV-3 HKO waarin is bepaald dat aan predikanten is toevertrouwd - naast de verkondiging van het Woord en de bediening van de sacramenten - de dienst der gebeden, het leiden van kerkdiensten, het afnemen van openbare geloofsbelijdenis, de bevestiging van ambtsdragers en de kerkelijke bevestiging en inzegening van het huwelijk.

Volgens art. 10 GKO is de taak van de predikant - naast de bediening van het Woord en de bediening van de sacramenten - het uitspreken van de zegen, en leiding van alle overige ambtelijke werkzaamheden in de kerkdiensten, zoals o.m. het afnemen van openbare belijdenis des geloofs, het bevestigen van ambtsdragers en het bevestigen van huwelijken.

In art. 21.1 Algemene Ordening LKO is bepaald dat het ambtswerk van de predikant omvat: de volledige herderlijke zorg over zijn gemeente(n) met name door bediening van Woord en sacrament, zielszorg, ...

23. De bepalingen van de kerkorde en ordinanties van de Protestantse Kerk in Nederland gaan uit van een andere - bredere - invulling van de 'bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten'. Zo is in ord. 3-9-1 bepaald dat aan de predikanten is toevertrouwd *de bediening van Woord en sacramenten* door

- de verkondiging van het Woord;
- het voorgaan in de kerkdiensten;
- de bediening van de doop;
- de bediening van het avondmaal;
- het afnemen van de openbare geloofsbelijdenis;
- het bevestigen van ambtsdragers en het inleiden van hen die in een bediening worden gesteld;
- het leiden van trouwdiensten en van diensten van rouwdragen en gedenken.

24. Het 'wederzijds verlenen van de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten' kan gelet op het bepaalde in ord. 3-9-1 - voor wat betreft de Protestantse Kerk in Nederland - dan ook meer omvatten dan alleen de bediening van het Woord en de bediening van doop en avondmaal.

N.B. Dat gold overigens ook voor de NHK: De bevoegdheid van predikanten van andere kerken, waarmee bijzondere betrekkingen bestonden, omvatte de bevoegdheid 'tot de bediening van Woord en sacramenten, tot de dienst der gebeden en tot de kerkelijke bevestiging en inzegening van een huwelijk (ord. 20-3-2a en 20-10-1 HKO), maar niet de bevoegdheid tot het afnemen van de openbare geloofsbelijdenis en de bevestiging van ambtsdragers.

25. In ord. 5-5-1 wordt de bevoegdheid van voorgangers van andere kerken om voor te gaan gepreciseerd, nl. 'naar de bevoegdheden die deze voorgangers hebben in hun eigen kerkgemeenschap en *naar regels door de generale synode gesteld*'. Deze bepaling geeft de generale synode de mogelijkheid nadere regels te stellen.

Zo zou bijv. bepaald kunnen worden dat de bevoegdheid van predikanten van andere kerken niet omvat het bevestigen van ambtsdragers. Het gaat daarbij immers om een (ambts)handeling, waardoor de a.s. predikant, ouderling of diaken wordt bevestigd in een ambt *in (een gemeente van) de Protestantse Kerk in Nederland*. Het is goed denkbaar om deze ambtshandeling voor te behouden aan diegenen die als predikant verbonden zijn (geweest) aan (een gemeente van) de Protestantse Kerk.

N.B. In de associatieovereenkomst met de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland resp. de Gereja Kristen Indonesia Nederland is opgenomen dat predikanten over en weer bevoegd zijn:

- tot de bediening van Woord en sacramenten en
- tot het verrichten van andere ambtelijke werkzaamheden in de partnerkerk, waartoe ook behoort de ordening c.q. de bevestiging van predikanten.

Bedacht moet worden dat een associatieovereenkomst een verdergaande vorm van samenwerking is dan (alleen) het verlenen van bevoegdheden over en weer.

T.M. Willemze,
Utrecht, februari 2008

Bijlage 3 Afstemming over de Oecumene

Het oecumenische beleid van de Protestantse Kerk in Nederland wordt vastgesteld door de generale synode en de uitvoering van dat beleid berust bij het moderamen. Echter, deze vanzelfsprekendheid biedt te weinig houvast voor de weerbarstige werkelijkheid. Om een aantal aspecten daarvan te noemen:

1. Voor de oecumenische contacten van de landelijke kerk is geld nodig, een deel van het totaal aan quotum opgebrachte gelden. Er zal dus jaarlijks een bedrag moeten worden vastgesteld, in afweging met de overige bestedingen van het quotumgeld. Het opstellen van de begroting is allereerst een taak van het bestuur van de Dienstenorganisatie, die dat doet op basis van het totale beleid voor de Dienstenorganisatie. Daarmee is de oecumene ook een verantwoordelijkheid van het bestuur van de Dienstenorganisatie, die dit voor een belangrijk deel delegeert aan de directie, met name voor wat het bewaken van de uitgaven.
2. Namens de kerk onderhoudt Kerk in Actie (in samenwerking waar mogelijk met ICCO) vele contacten met kerkelijke partners wereldwijd over steun bij projecten op het gebied van zending en werelddiaconaat. In de praktijk zijn oecumenische contacten en steuncontacten niet altijd precies te scheiden.

Als het over de oecumene van de landelijke kerk gaat zijn de volgende instanties daar op één of andere manier bij betrokken:

1. Het moderamen
2. Het bestuur
3. De directie
4. Programmamanagers

In periodiek overleg worden door hen zaken geregeld en afgestemd. Het hoeft niet te verbazen dat vanwege de onderscheiden verantwoordelijkheden spanningen kunnen ontstaan, ondanks aller betrokkenheid op het werk van de kerk. Die spanning is niet per se negatief, kan ook stimulerend werken. Maar het is ook van belang de onderlinge verhouding zo zorgvuldig mogelijk te benoemen om patstellingen te voorkomen.

Met het oog op deze onderlinge verhouding worden een aantal uitgangspunten benoemd:

1. Oecumene is geen steunverlening en geen zending.
2. De oecumenische contacten zijn leidend. Dat wil zeggen dat niet buiten medeweten van partnerkerken in het desbetreffende land projecten op het gebied van diaconaat of zending worden gesteund.
3. Het onderhouden van oecumenische contacten in het buitenland is een taak van ieder die namens de kerk op reis is, dus ook voor hen die dit allereerst doen in verband met steunprojecten zoals de medewerkers van Kerk in Actie.
4. Ieder die daar op één of andere manier mee te maken heeft, doet melding bij de scriba van de synode van de oecumenische contacten die hij of zij gehad heeft.
5. Met de vaststelling van de begroting stelt de Kleine Synode ook het budget vast dat beschikbaar is voor oecumene. Het is de taak van de directie dit budget te bewaken.

6. Belangrijke thema's die zich voordoen in de oecumene worden altijd besproken in het hierboven genoemde overleg, onder verantwoordelijkheid van het moderamen. Gestreefd wordt naar consensus. Als dit niet mogelijk is dan geeft de stem van het moderamen de doorslag met inachtneming van het vastgestelde budget.
7. Schriftelijke verslaglegging door de dienstenorganisatie aan de (kleine) synode en informatie door het moderamen aan de synode.
8. Bij bezoeken van buitenlandse delegaties in het kader van samenwerking wordt het moderamen altijd op de hoogte gebracht en wordt een ontvangst door (leden van) het moderamen geregeld.
9. Bij bezoeken aan het buitenland in het kader van samenwerking wordt het moderamen in bepaalde gevallen uitgenodigd om aan de delegatie deel te nemen dan wel zelf de kerk te vertegenwoordigen (bijvoorbeeld in het kader van het 100-jarig jubileum van een partnerkerk).
10. Adviezen van de dienstenorganisatie wanneer het moderamen uitnodigingen ontvangt voor bezoeken, conferenties en dergelijke in het buitenland en "briefings", verzorgd door de dienstenorganisatie voor aanvang van de reis.

Bijlage 4 Financiering van de oecumene

Voorop staat dat financiën het beleid volgen en daar moet ogenblikkelijk aan toegevoegd worden dat wij niet verder kunnen springen dan onze polsstok lang is. Dat vraagt om beleid waarin prioriteiten gesteld kunnen worden en om goede fondsenwerving.

Het quotum en de oecumenecollecte zijn bronnen van inkomsten voor de landelijke en internationale oecumene. Welk deel van het quotum beschikbaar is voor oecumene wordt vastgesteld door de synode op basis van de door het bestuur opgestelde begrotingen. Het gaat om het bestuurlijk–ambtelijk niveau dat vorm krijgt in lidmaatschappen van algemene oecumenische organisaties (Raad van Kerken, Wereldraad, LWF, WARC etc) en in contacten met partnerkerken.

Daarnaast is er de oecumene in het uitvoerende werk van Kerk in Actie (en ICCO), bijvoorbeeld door lidmaatschappen van aan de oecumenische koepels gelieerde organisaties op het terrein van diaconaal en missionair werk (zoals Eurodiaconia, CCME, ACT en Aprovev) en door deelname en financiële bijdragen aan programma's en werkgroepen (zoals de projectgroep Arme Kant van Nederland en de werkgroep Sociale Politiek van de CEC). Beleid en begroting daarvoor worden vastgesteld in de afzonderlijke programma's.

In nader overleg wordt door moderamen van de synode en de directie van de dienstenorganisatie vastgesteld op welke wijze en met welke bijdragen Kerk in Actie de eigen betrokkenheid bij het oecumenisch werk op bestuurlijk–ambtelijk niveau mede financiert.

In de begroting 2008 is een bedrag van € 293.800 opgenomen voor lidmaatschappen en contributies van de koepelorganisaties en een bedrag van € 30.000 voor activiteiten zoals reizen en conferenties. Bij krimpende budgetten zal – afgezien van de gevolgen van de reorganisatie van de internationale oecumene op termijn - sprake zijn van een evenredige bezuiniging.

Bijlage 5 Afkortingen

ACT	Action by Churches Together is een organisatie waarin kerken en aan kerken gelieerde ontwikkelingsorganisaties samenwerken op het terrein van noodhulp.
APRODEV	Aprodev is opgericht in 1990 en is de Associatie van ontwikkelingsorganisaties in Europa die een band hebben met de Wereldraad van Kerken. Zowel ICCO als Kerk in Actie zijn lid.
CCME	Churches Commission on Migrants in Europe is opgericht in 1964. Op dit moment worden besprekingen met de CEC afgerond om vanaf 2009 als commissie van de CEC te functioneren. Kerk in Actie is lid van CCME.
CEC / KEK	Conference of Churches
COGG	Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte
CPCE / GEKE	Community of Protestant Churches in Europe
CWM	Council of World Mission
ELK	Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden
GCF	Global Christian Forum
GKN	Gereformeerde Kerken in Nederland
ICCO	Interkerkelijke organisatie voor ontwikkelingssamenwerking
Iona	Spirituele oecumenische kloostergemeenschap op het eiland Iona voor de Schotse kust
JOP	Jongeren Organisatie Protestantse Kerk
LWF	Lutherse Wereld Federatie
NGO	Niet Gouvernementele Ontwikkelingsorganisaties
NHK	Nederlandse Hervormde Kerk
PERKI	PERsekutuan Kristen Indonesia; opgericht in 1938 als opvolger van de organisatie van Indonesische Christen Jongeren die in 1930 werd opgericht. PERKI eft 30 afdelingen in Europa waarvan 8 in Nederland.
REC	Reformed Ecumenical Council
RKK	Rooms Katholieke Kerk
RvK	Raad van Kerken
SKIN	Samen Kerk in Nederland
Taizé	spirituele oecumenische gemeenschap in Noord Frankrijk
WARC	World Alliance of Reformed Churches
WCC	World Council of Churches